

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Γ. ΒΟΥΤΣΙΝΟΣ - Ν. ΗΛΙΑΔΗΣ

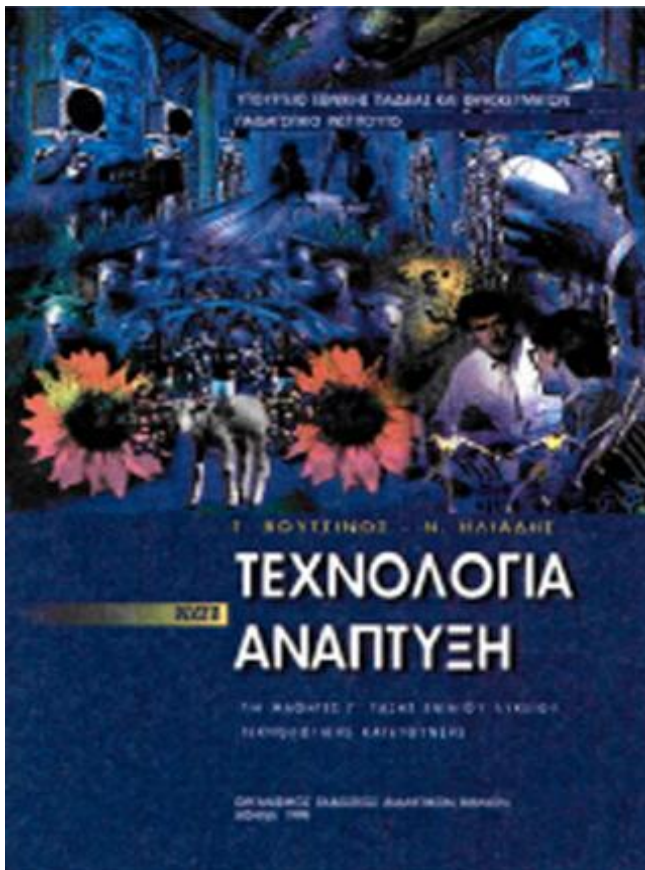
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ *και* ΑΝΑΠΤΥΞΗ

ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ Γ' ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Τεχνολογία & Ανάπτυξη

Μεγάλο ποσοστό των φωτογραφιών του βιβλίου προέρχεται από το αρχείο της "βάσης δεδομένων - IDEAL PHOTO".

Στοιχειοθεσία - φιλμ - μοντάζ:

ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ

ΑΘΗΝΑ: ΑΒΕΡΩΦ 2 Τ.Κ. 104 33

ΤΗΛ.: 5238305 (4 γραμμές) FAX:

5238959 E-mail: info@stamoulis.gr

http://www.stamoulis.gr

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ**

**Τεχνολογία
& Ανάπτυξη**

**ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ Γ' ΤΑΞΗΣ ΕΝΙΑΙΟΥ
ΛΥΚΕΙΟΥ
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ**

**ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1999**

Συγγραφή:

Γεώργιος Βούτσινος

Σύμβουλος Παιδαγωγικού

Ινστιτούτου

Δρ. Γεωπόνος - Υδροβιολόγος

Νικόλαος Ηλιάδης

Σύμβουλος Παιδαγωγικού

Ινστιτούτου

Πολ. Μηχ. ΕΜΠ, ΜEng, PhD

Επιτροπή Κρίσης:

- Παντούσης Καλτσίκης,

**Καθηγητής του Γεωπονικού Πανεπι-
στημίου Αθηνών**

- Γεώργιος Μέργος,

**Αναπληρωτής Καθηγητής του Πανε-
πιστημίου Αθηνών**

- Κωνσταντίνος Παπαγεωργίου,

**Καθηγητής του Γεωπονικού Πανεπι-
στημίου Αθηνών**

Φιλολογική Επιμέλεια:
Σωτήρης Γκλαβάς, φιλόλογος.

Ηλεκτρονική Επεξεργασία: Καλλιόπη Μεργκούνη, εκπαιδευτικός δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Ευχαριστίες

Οι συγγραφείς εκφράζουν τις ευχαριστίες τους στους ανωτέρω γιατί συνέβαλαν ουσιαστικά στην επιστημονική πληρότητα και την αρτιότερη μορφή του βιβλίου, καθώς και στους εκπαιδευτικούς Π. Καλδή, Δ. Μπαμπίλη, Αιμ. Γαρδίκια και Χ. Διονάτο που συνεισέφεραν στην έκδοση του βιβλίου αυτού.

Συντονισμός συγγραφής και επιμέλεια: Δρ. Γ. Βούτσινος

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ
Ομάδα Εργασίας Ινστιτούτου
Εκπαιδευτικής Πολιτικής**

**Μετατροπή: Πατούχα Σταυρούλα
Επιμέλεια: Γελαστοπούλου Μαρία**

Πρόλογος

Στη μεταβιομηχανική εποχή, την εποχή της αλματώδους εξέλιξης των επιστημών, της τεχνολογικής «έκρηξης» και της πληροφόρησης, η συνθετότητα της ζωής, η πολυπλοκότητα των δομών και των θεσμών και ο επιταχυνόμενος, σε παγκόσμια κλίμακα, ρυθμός ανάπτυξης απαιτούν άτομα προσαρμοσμένα στα νέα δεδομένα του πολιτισμού, άτομα που μπορούν να ενταχθούν στη διαδικασία ανάπτυξης και να αποδώσουν το μέγιστο των δυνατοτήτων τους στην πορεία για τη δημιουργία καλύτερων συνθηκών διαβίωσης.

Απαραίτητη προϋπόθεση γι' αυτό είναι η πλατιά ενημέρωση του νέου ανθρώπου για το φυσικό, οικονομικό και παραγωγικό περιβάλλ-

λον, η κατανόηση των παραμέτρων της ανάπτυξης με δεδομένη τη λειτουργία της σε παγκόσμιο πλαίσιο, καθώς και η ιδιαίτερη συμβολή της τεχνολογίας στη διαδικασία της ανάπτυξης. Έτσι το άτομο στηριγμένο σε μια ευρύτερη μόρφωση θα αντιμετωπίζει ορθολογιστικά τα προβλήματα της ζωής σ' ένα κόσμο που μεταβάλλεται συνεχώς με απίθανους ρυθμούς.

Προς αυτή την κατεύθυνση πιστεύουμε ότι θα βοηθήσει και το παρόν πόνημα μέσα από έξι επιμέρους κεφάλαια που καλύπτουν τις παρακάτω θεματικές ενότητες:

- την έννοια της ανάπτυξης,**
- τους συντελεστές παραγωγής και ανάπτυξης,**
- την έννοια της τεχνολογίας,**

- τους τομείς ανάπτυξης και των τεχνολογικών εφαρμογών,
- τη γεωργική τεχνολογία και
- την τεχνολογία των κατασκευών και της βιομηχανίας.

Έτσι ο κύκλος και η σειρά μαθημάτων του πλαισίου σπουδών για την Τεχνολογία, που ξεκίνησε στις πρώτες τάξεις του Γυμνασίου και συνεχίστηκε στην Α' τάξη του Ενιαίου Λυκείου με το μάθημα «Τεχνολογία» ολοκληρώνεται πλέον με το βιβλίο αυτό που καλύπτει τις διδακτικές ανάγκες του μαθήματος «Τεχνολογία και Ανάπτυξη» της Γ' τάξης Λυκείου.

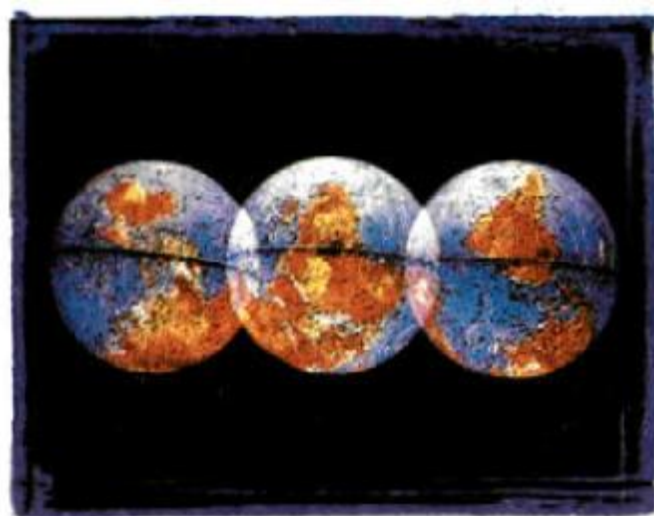
Οι συγγραφείς

ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Ανάπτυξη

Ανάπτυξη

1.1 Η έννοια της ανάπτυξης

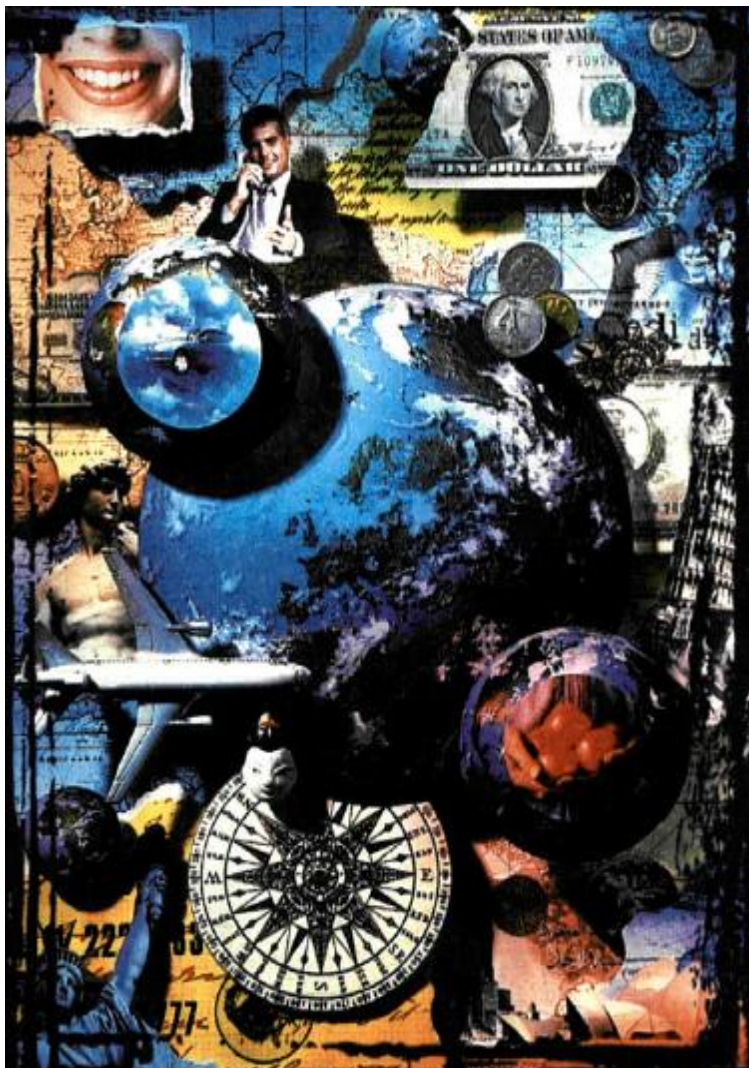
Ο όρος ανάπτυξη έχει γίνει αντικείμενο μελέτης, ερμηνείας και μέτρησης από πολλούς ειδικούς τις 5 τελευταίες δεκαετίες. Αν και φαίνεται, με πρώτη προσέγγιση, ότι η έννοια της ανάπτυξης είναι απλή στην περιγραφή της, εν τούτοις θα πρέπει κανείς να παραδεχτεί ότι είναι έννοια συνθέτη και ακόμη περισσότερο μπορεί να σημαίνει διαφορετικά πράγματα μεταξύ διαφορετικών ανθρώπων, διαφορετικών κρατών, διαφορετικών κοινωνιών. Αν θέλαμε να δώσουμε κάποια συνώνυμα θα έπρεπε να διαλέξουμε

ή να χρησιμοποιήσουμε παραπάνω από ένα, ίσως και όλα από τα ακόλουθα: "προαγωγή", "βελτίωση", "πρόοδος", "εξέλιξη" κ.ά. Πάντως όλες οι θεωρήσεις θα διαφέρουν και θα εξαρτώνται από το αν συγκεκριμένες δραστηριότητες βελτιώνουν τη ζωή ή όχι. Ένα νέο αεροδρόμιο, για παράδειγμα, είναι μία καλοδεχούμενη εξέλιξη και στοιχείο προόδου δίνοντας πολλαπλές λύσεις σε πάρα πολλά σύγχρονα προβλήματα, ταυτόχρονα όμως υποβαθμίζει την ποιότητα ζωής του τοπικού πληθυσμού που θα υποφέρει από την αύξηση του θορύβου και την κυκλοφοριακή συμφόρηση.

Έτσι λοιπόν είναι αναπόφευκτο ο ορισμός της ανάπτυξης να διαμορφώνεται ανάλογα με το πώς κανείς αξιολογεί τις θέσεις των διαφόρων χωρών ως προς τα σχετικά

δικά τους επίπεδα ανάπτυξης, με το πώς κρίνει τις δυνάμεις που θεωρούνται ότι συμβάλλουν στην ενίσχυση της προόδου και με το πώς κάποιος μπορεί να αρχίσει να διατυπώνει τις κατάλληλες πολιτικές με τις οποίες μπορεί να διευκολυνθεί η επίτευξη των αναπτυξιακών στόχων της συγκεκριμένης κοινωνίας.

Εικόνα 1.1
Η έννοια
της ανάπτυ-
ξης
είναι πολυ-
διάστατη.

Παρόλα αυτά υπάρχει μία ευρεία, γενική τάση και συναίνεση στην αποδοχή κάποιων φανερών βασικών προβλημάτων που σχετίζονται με την έννοια της ανάπτυξης. Έτσι, ενώ μπορεί να παρατηρούνται για παράδειγμα διαφορές ως προς την ανάγκη περιορισμού της χρήσης των ιδιωτικών αυτοκινήτων σε πόλεις αναπτυγμένων χωρών όπως του Ηνωμένου Βασιλείου, του Καναδά, ή της Ιαπωνίας, από την άλλη πλευρά υπάρχει σχεδόν παγκόσμια ομοφωνία για τις θεμελιώδεις συνθήκες ζωής, ώστε αυτή να θεωρείται ικανοποιητική. Η επαρκής τροφή είναι απαίτηση τόσο για τον πολίτη της Γκάνας, όσο και για τον Αμερικανό, όπως και οι καλές συνθήκες περίθαλψης είναι το ίδιο επιθυμητές για

τον Κενυάτη και για τον Γερμανό.

Απ' όσα προαναφέρθηκαν γίνεται φανερό ότι χρειάζεται προσεκτική ερμηνεία του όρου ανάπτυξη και παράθεση γνώμων πολλών ειδικών. Ο Gerald Meier, καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Stanford, δίνει ένα ορισμό σύμφωνα με τον οποίο ανάπτυξη είναι "η διαδικασία με την οποία το πραγματικό κατά κεφαλήν εισόδημα* μιας χώρας αυξάνεται για μακρά χρονική περίοδο και υπό τον όρο ότι ο αριθμός των ατόμων που βρίσκονται κάτω από τη γραμμή απόλυτης φτώχειας** δεν αυξάνεται και ότι η κατανομή του εισοδήματος δεν γίνεται περισσότερο ά-νιση".

---

*Πραγματικό κατά κεφαλήν εισόδημα: Ως κατά κεφαλήν εισόδημα

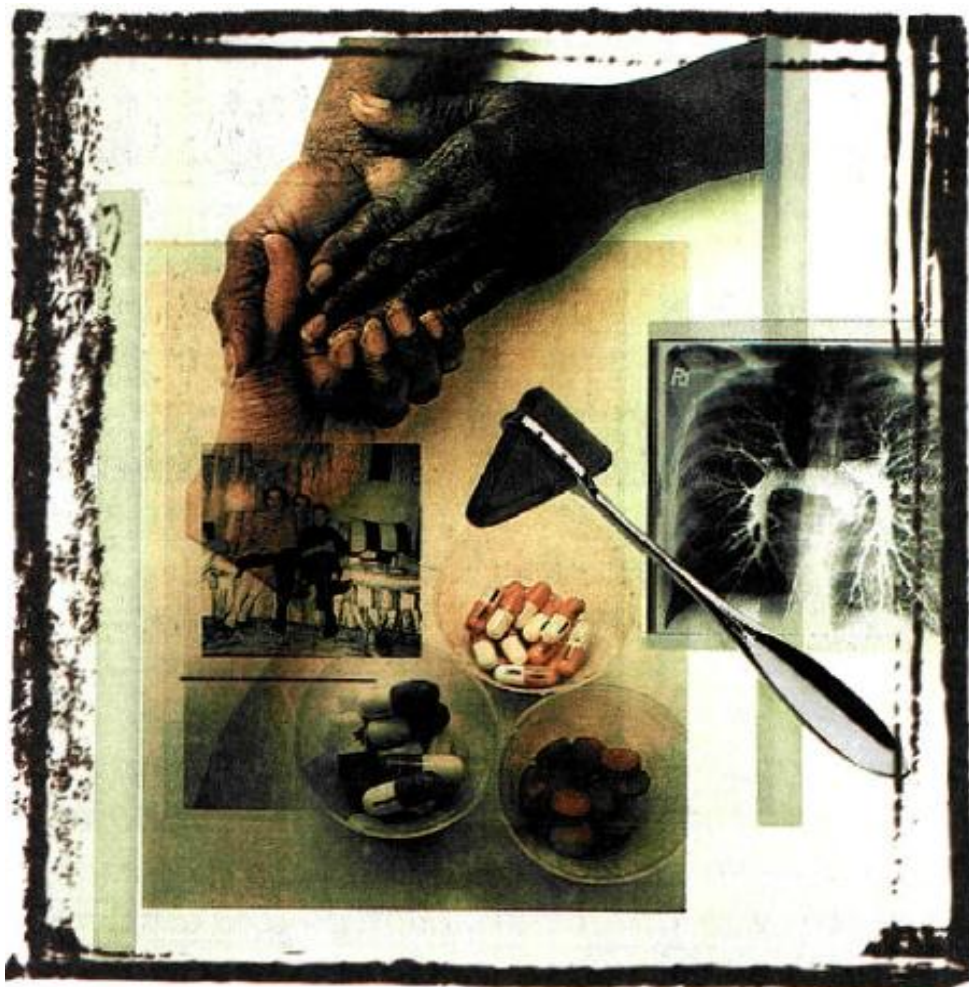
ορίζεται ο λόγος του Εθνικού Εισοδήματος μιας χώρας προς τον πληθυσμό της. Το πραγματικό κατά κεφαλήν εισόδημα είναι το κατά κεφαλήν εισόδημα μιας χώρας εκφρασμένο σε σταθερές τιμές ενός έτους που λαμβάνεται ως βάση υπολογισμού. Απ' αυτό έχει αφαιρεθεί η επίδραση του πληθωρισμού και επομένως δείχνει την πραγματική μεταβολή του εισοδήματος.

**Γραμμή απόλυτης φτώχειας είναι το όριο του εισοδήματος κάτω από το οποίο οι συνθήκες διαβίωσης είναι τόσο υποβαθμισμένες που χαρακτηρίζονται ως συνθήκες απόλυτης φτώχειας.

Σύμφωνα με τον ορισμό αυτό δίδεται έμφαση στη διαδικασία, επειδή αυτή υπαινίσσεται τη λειτουργία συγκεκριμένων παραγωγικών δυ-

νάμεων. Όπως επίσης και στο ότι η ανάπτυξη είναι κάτι περισσότερο από την οικονομική μεγέθυνση. Ανάπτυξη σημαίνει μεγέθυνση μαζί με αλλαγές που προσδίδουν ουσιώδεις ποιοτικές διαστάσεις στη διαδικασία της ανάπτυξης.

Εικόνα 1.2 Η μέριμνα για την υγεία είναι βασική προϋπόθεση ανάπτυξης.

Ο καθηγητής Michael Todaro συμπεραίνει ότι "η ανάπτυξη σε όλες τις κοινωνίες πρέπει να αποβλέπει το λιγότερο στους εξής τρεις στόχους:

- Να αυξάνει τη διαθεσιμότητα και να διευρύνει την κατανομή των βασικών αγαθών της ζωής όπως η τροφή, η διαμονή, η υγεία, η ασφάλεια.**
- Να προάγει τα επίπεδα της ποιότητας ζωής περιλαμβάνοντας, εκτός του μεγαλύτερου εισοδήματος, προσφορά περισσότερης απασχόλησης, καλύτερη εκπαίδευση και μεγαλύτερο ενδιαφέρον σε πολιτιστικές και ανθρώπινες αξίες, με σκοπό όχι μόνο την παραγωγή υλικών αγαθών αλλά και την απόκτηση μεγαλύτερης ατομικής και εθνικής αυτοεκτίμησης.**

- Να επεκτείνει το εύρος των οικονομικών και κοινωνικών ευκαιριών που είναι διαθέσιμες στα άτομα και στα κράτη".

Ένας άλλος ακαδημαϊκός, ο καθηγητής Dudley Seers ορίζει την ανάπτυξη ως "τη μείωση και εξάλειψη της φτώχειας, της ανισότητας και της ανεργίας με τη βοήθεια της οικονομικής ανάπτυξης". Και γίνεται πιο συγκεκριμένος γράφοντας:

"Τα ερωτήματα που ανακύπτουν για την ανάπτυξη μιας χώρας είναι επομένως: τι έχει γίνει κατά της φτώχειας; Τι έχει γίνει κατά της ανεργίας; Τι έχει γίνει κατά της ανισότητας; Αν όλα αυτά τα τρία έχουν γίνει λιγότερο έντονα, τότε χωρίς αμφιβολία η περίοδος αυτή μπορεί χωρίς αμφιβολία η περίοδος αυτή μπορεί να χαρακτηριστεί ως περίο-

δος ανάπτυξης γι αυτή τη χώρα. Αν ένα ή δύο από αυτά τα κεντρικά προβλήματα έχουν γίνει χειρότερα, ιδίως αν και τα τρία έχουν χειροτερέψει, θα ήταν περίεργο να ονομάσουμε το αποτέλεσμα «ανάπτυξη», ακόμα και αν το κατά κεφαλήν εισόδημα έχει αυξηθεί. Αυτή η έννοια της ανάπτυξης ασφαλώς έχει εφαρμογή και στα προγράμματα που καταρτίζονται για το μέλλον. Ένα πρόγραμμα το οποίο στερείται στόχων για μείωση της φτώχειας, της ανεργίας και της ανισότητας πολύ δύσκολα μπορεί να θεωρηθεί ως ένα "αναπτυξιακό πρόγραμμα". Οπωσδήποτε όμως η πραγματική εκπλήρωση των ανθρώπινων αναγκών απαιτεί περισσότερα από αυτά που προσδιορίζουν αυτοί οι όροι. Συμπεριλαμβάνουν επαρκή εκπαιδευτικά επίπεδα, δημοκρατικά δικαιώματα και συμμε-

τοχή στην περιουσία ενός κράτους το οποίο είναι αληθινά ανεξάρτητο και οικονομικά και πολιτικά, ανεξάρτητο υπό την έννοια ότι οι απόψεις άλλων κυβερνήσεων δεν προκαθορίζουν τις αποφάσεις της δικής του κυβέρνησης. Καθώς ο υποσιτισμός, η ανεργία και η ανισότητα αμβλύνονται, αυτοί οι εκπαιδευτικοί και πολιτικοί σκοποί γίνονται ιδιαίτερα σημαντικοί και αποτελούν πρωταρχικούς στόχους της ανάπτυξης. Και ακόμα, η απελευθέρωση από αναχρονιστικές νοοτροπίες, αλλά και από το θόρυβο και τη ρύπανση γίνονται μείζονος σημασίας σκοποί".

Είναι γεγονός ότι παρά την αναμφισβήτητα μεγάλη πρόοδο που πραγματοποιήθηκε τις δεκαετίες που ακολούθησαν τον Β' παγκόσμιο πόλεμο, περισσότερο από ένα δισεκατομμύριο άνθρωποι ζουν

ακόμη σε συνθήκες μεγάλης φτώχειας. Οι υπηρεσίες εκπαίδευσης και υγείας που είναι βασικές προϋποθέσεις για να τους δοθεί μια ευκαιρία για καλύτερη ποιότητα ζωής είναι σχεδόν ανύπαρκτες για τους ανθρώπους αυτούς.

Παρά το τέλος του ψυχρού πολέμου που είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση των εξοπλισμών και τη συνεργασία αντί της αντιπαράθεσης των μεγάλων δυνάμεων, ποσοστό 3,4% του Εθνικού Εισοδήματος των αναπτυσσόμενων ή λιγότερο αναπτυγμένων χωρών το έτος 1990, ξοδεύονταν σε στρατιωτικές δαπάνες, ποσό που αντιστοιχεί σε μεγαλύτερο από το ήμισυ του ποσού που ξοδεύουν οι Κυβερνήσεις των χωρών αυτών για την εκπαίδευση και την υγεία. (Κείμενο των Ηνωμένων Εθνών για την Ανάπτυξη, 1993). Οι εθνικές συ-

γκρούσεις στο εσωτερικό πολλών χωρών έχουν αντικαταστήσει τις παλαιές ιδεολογικές διαμάχες μεταξύ Ανατολής και Δύσης και αποτελούν την κύρια πηγή προβλημάτων, ενώ η οικονομική αναμόρφωση των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης δεν φαίνεται να είναι, όσο θα περίμενε κανείς, αποτελεσματική.

Οι αναπτυγμένες οικονομίες των ΗΠΑ, του Καναδά, της Ιαπωνίας, της Νέας Ζηλανδίας και των χωρών της Δυτικής Ευρώπης, ενώ έχουν ποσοστό 15% του πληθυσμού της γης, παράγουν αγαθά που αποτελούν το 80% της αξίας της παγκόσμιας παραγωγής και πραγματοποιούν εξαγωγές που αντιπροσωπεύουν ποσοστό 70% της αξίας των συνολικά πραγματοποιούμενων εξαγωγών.

Η ετήσια αύξηση του πληθυσμού παγκοσμίως σε απόλυτους αριθμούς τρομάζει. Περισσότεροι από 90 εκατομμύρια άνθρωποι προστίθενται κάθε χρόνο στον πληθυσμό της γης, αριθμός ατόμων μεγαλύτερος από τον πληθυσμό της Γαλλίας και του Καναδά συνολικά. Ακόμη και με τα περισσότερο αισιόδοξα σενάρια, ο πληθυσμός της γης θα αυξηθεί κατά ποσοστό 35% μέχρι το έτος 2015 (από τα 6 δισεκατομμύρια που είναι σήμερα θα φθάσει σε 8 δισεκατομμύρια). Περισσότερο από ποσοστό 90% της αύξησης αυτής θα αφορά τις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες στις οποίες η ραγδαία αύξηση του πληθυσμού εμποδίζει την οικονομική ανάπτυξη, αυξάνει τη φτώχεια και θέτει σε κίνδυνο το περιβάλλον και τους φυσικούς πόρους.

Τα σημεία έντασης στο συνολικό περιβάλλον είναι προφανή. Από το έτος 1970 ο κόσμος έχει χάσει περίπου 2000 εκατομμύρια στρέμματα σε δάση, επιφάνεια που είναι περίπου ίση με το μισό της επιφάνειας των ΗΠΑ. Οι έρημοι έχουν επεκταθεί κατά 1200 περίπου εκατομμύρια στρέμματα, έκταση που είναι μεγαλύτερη από αυτή που χρησιμοποιείται για καλλιέργειες στην Κίνα. Χιλιάδες φυτά και ζώα με τα οποία ο άνθρωπος μοιράζονταν τον πλανήτη το έτος 1970 δεν υπάρχουν σήμερα. Τα σωματίδια άνθρακα που διοχετεύονται στην ατμόσφαιρα από τη χρήση καυσίμων αυξάνονται συνεχώς και είχαν φθάσει τα 6 δισεκατομμύρια τόνους το έτος 1990.

Στο παγκόσμιο συνέδριο για το περιβάλλον και την ανάπτυξη που

έγινε στο Rio De Janeiro το 1992, δηλώθηκε κατηγορηματικά ότι είναι επιτακτική η ανάγκη λήψης αποφάσεων για εφαρμογή πολιτικών που θα προωθήσουν την αειφόρο ανάπτυξη, δηλαδή ανάπτυξη που θα καλύπτει τις ανάγκες της σύγχρονης γενιάς χωρίς να υπονομεύει τις γενιές του μέλλοντος.

Εικόνα 1.3 Τα τελευταία 40 χρόνια οι έρημοι επεκτάθηκαν σε έκταση μεγαλύτερη από αυτή που καλλιεργείται στη Κίνα.

1.2 Παράγοντες ανάπτυξης

Από όσα προαναφέρθηκαν προκύπτει ότι η ανάπτυξη δεν εξαρτάται από ένα παράγοντα, ούτε εξασφαλίζεται με μία και μόνη "συνταγή". Κατά την ίδια λογική μπορεί να ισχυρισθεί κανείς ότι όπου δεν επιτυγχάνεται ανάπτυξη, αυτό δεν οφείλεται απλώς σε ένα μόνο περιοριστικό παράγοντα. Ένα σύνολο παραγόντων θα πρέπει να αναζητηθεί για να στοιχειοθετηθεί η ανάπτυξη και μάλιστα η σημασία του καθενός ποικίλλει από χώρα σε χώρα. Από τους σπουδαιότερους θα μπορούσαν να θεωρηθούν κατά τον Jan Hogendorn:

- η αύξηση κεφαλαίου και επενδύσεων και η απόκτηση της κατάλληλης τεχνολογίας,

- ο σχηματισμός ανθρώπινου κεφαλαίου, ή αλλιώς η ανάπτυξη ανθρώπινων πόρων,
- η δημιουργία ενός οικονομικού συστήματος που κάνει πιο αποτελεσματική την κατανομή των πόρων και την αύξηση της αποτελεσματικότητας των κυβερνήσεων και
- η αποφυγή πρακτικών που εξαντλούν ή υποβαθμίζουν το περιβάλλον και τα αποθέματα των φυσικών πόρων με αποτέλεσμα να αντιστρέφουν την ανάπτυξη.

Εικόνα 1.4 Η καταστροφή του περιβάλλοντος είναι ανασταλτικός παράγοντας ανάπτυξης.

1.3 Ανάπτυξη και οικονομική μεγέθυνση

Αν και υπάρχει στενή σχέση και πολλές φορές χρησιμοποιούνται οι έννοιες εναλλακτικά, εν τούτοις η οικονομική μεγέθυνση και η ανάπτυξη είναι έννοιες διακριτές. Η οι-

οικονομική μεγέθυνση αναφέρεται σε ποσοτικές μεταβολές και μετριέται συνήθως ως η αύξηση του κατά κεφαλήν προϊόντος ή εισοδήματος.

Η ανάπτυξη είναι ευρύτερη έννοια και έχει ποσοτικές και ποιοτικές διαστάσεις και συνεπάγεται διαιρθρωτικές αλλαγές. Περιλαμβάνει την αύξηση του εισοδήματος αλλά και τη μείωση της φτώχειας, την εξασφάλιση τροφής, υγείας, παιδείας και ποιότητας ζωής. Συνοπτικά η ανάπτυξη προϋποθέτει τη διάχυση της οικονομικής μεγέθυνσης και την εξάπλωση των οικονομικών ευκαιριών.

Είναι δυνατόν να υπάρχει οικονομική μεγέθυνση χωρίς σημαντική ανάπτυξη, όταν για παράδειγμα υπάρχει υψηλή συγκέντρωση εισοδήματος σε μια μερίδα του πληθυσμού και παράλληλα απουσιάζει ή

είναι πολύ περιορισμένη η οικονομική διάχυση και η ποιοτική αναβάθμιση. Από την άλλη είναι απίθανο να υπάρχει σημαντική ανάπτυξη χωρίς το λιγότερο μια μέτρια οικονομική μεγέθυνση. Με άλλα λόγια, οικονομική μεγέθυνση μπορεί να είναι απαραίτητη, αλλά όχι και ικανή συνθήκη για την ανάπτυξη.

Σε αρκετές περιπτώσεις, παρά τη θεωρητική αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος στις υπανάπτυκτες χώρες, ο αριθμός των φτωχών στις χώρες αυτές αυξήθηκε (για παράδειγμα στη Βραζιλία και το Μεξικό). Το φαινόμενο αυτό ήταν αποτέλεσμα της ασύμμετρης διανομής του αυξανόμενου πλούτου.

Η ορθολογική διανομή του πλούτου επιτυγχάνεται με τη διεύρυνση των οικονομικών ευκαιριών και συνδέεται με την ανάπτυξη του

**ανθρώπινου κεφαλαίου. Η διεύ-
ρυνση αυτή δεν προκύπτει από
κάποιο μαζικό πρόγραμμα κοινω-
νικών παροχών, αλλά από τη δημι-
ουργία συνθηκών που επιτρέπουν
στους ανθρώπους να δημιουργή-
σουν τις προϋποθέσεις βελτίωσης
του επιπέδου ζωής τους.**

**Τέτοιες συνθήκες είναι η δημι-
ουργία θέσεων εργασίας, η δυνατό-
τητα πρόσβασης σε πλουτοπαρα-
γωγικούς πόρους και σε πηγές
χρηματοδότησης, καθώς και η δη-
μιουργία ευκαιριών για μέγιστη δυ-
νατή μόρφωση και αξιοποίηση του
ανθρώπινου κεφαλαίου.**

**Γενικά φαίνεται ότι η ελεύθερη
οικονομία ή το σύστημα της αγοράς*
σε συνδυασμό με τον περιορισμό
της ανισότητας, ως προς τη διανο-
μή του εισοδήματος, και με πολιτι-**

κή σταθερότητα προωθούν την οικονομική ανάπτυξη.

---

* Σύστημα της αγοράς είναι το οικονομικό σύστημα στο οποίο τα μέσα παραγωγής, έδαφος και κεφάλαιο, ανήκουν σε άτομα και η παραγωγή καθώς και η διανομή των αγαθών και υπηρεσιών στηρίζεται στο μηχανισμό της αγοράς, δηλαδή στην ελεύθερη διαμόρφωση των τιμών με βάση την προσφορά και τη ζήτηση. Απαραίτητη προϋπόθεση λειτουργίας αυτού του συστήματος είναι τα άτομα να επιδιώκουν την ικανοποίηση του ατομικού τους συμφέροντος, με παράλληλο ανταγωνισμό όλων των παραγόντων της οικονομικής ζωής (παραγωγών, καταναλωτών, εργαζομένων κ.λπ.)

Σύμφωνα με τους Alberto Alesina και Roberto Peroti, "υπάρχουν αποδεικτικά στοιχεία ότι η μεγάλη ανισότητα ως προς τη διανομή του εισοδήματος και η οικονομική ανάπτυξη, σχετίζονται αντίστροφα".

Χαρακτηριστικά επισημαίνεται ότι στην περίπτωση μεγάλης οικονομικής ανισότητας, η εκπαίδευση θα περιορίζεται σε ένα μικρό αριθμό ατόμων. Το αποτέλεσμα θα είναι χαμηλής ποιότητας ανθρώπινο κεφάλαιο που θα επιδράσει αρνητικά στην παραγωγικότητα και το εθνικό εισόδημα.

Εικόνα 1.5 Το επίπεδο του εισοδήματος αποτελεί μέτρο σύγκρισης του επιπέδου ανάπτυξης των κρατών.

1.4 Μέτρηση ανάπτυξης και οικονομική μεγέθυνση

Υπάρχουν δύο μέθοδοι μέτρησης του επιπέδου ανάπτυξης ενός συγκεκριμένου κράτους. Η μία χρησιμοποιεί ως κριτήριο το κατά κεφα-

λήν εισόδημα, ή αλλιώς την οικονομική μεγέθυνση. Σύμφωνα με αυτό το κριτήριο, το επίπεδο του εισοδήματος θεωρείται ότι είναι το εύλογο κατά προσέγγιση μέτρο σύγκρισης του επιπέδου ανάπτυξης των κρατών και ότι το κατά κεφαλήν εισόδημα μπορεί να χρησιμεύσει ως ένας λογικός κατά προσέγγιση δείκτης για υπολογισμό της συνολικής κοινωνικής προόδου. Η άλλη στηρίζεται στην αντίληψη ότι η ανάπτυξη είναι πιο σύνθετο φαινόμενο, φαινόμενο ευρύτερο από την οικονομική μεγέθυνση και επομένως πρέπει να μετριέται με τελείως διαφορετικά μέτρα. Έτσι χρησιμοποιεί το λεγόμενο κριτήριο των δεικτών της ανάπτυξης ή το Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης για τον οποίο θα γίνει λόγος πιο κάτω.

1.4.1. Οικονομική μεγέθυνση

1.4.1.1. Πηγές αύξησης παραγόμενου προϊόντος

Μπορούμε να προσδιορίσουμε τις πηγές αύξησης του παραγόμενου προϊόντος (παραγωγής), θεωρώντας ως βασική μονάδα ανάλυσης τη χώρα και ως μέτρηση του παραγόμενου αποτελέσματος το Εθνικό Προϊόν. Βασικοί συντελεστές της παραγωγής είναι οι ανθρώπινοι πόροι (εργασία), οι οικονομικοί πόροι που δημιουργήθηκαν από τον άνθρωπο (κεφάλαιο*) και οι φυσικοί πόροι.

---

* **Κεφάλαιο:** ο συντελεστής αυτός δεν είναι πρωτογενής όπως οι άλλοι δύο, αλλά παράγεται από τον άνθρωπο και είναι ταυτόχρονα παρα-

γωγικό μέσο. Το κεφάλαιο μπορεί να διακριθεί σε πάγιο υλικό κεφάλαιο που αποτελείται από κεφαλαιουχικά αγαθά που χρησιμοποιούνται περισσότερο από μια φορά στην παραγωγική διαδικασία, χωρίς ουσιώδη μεταβολή στα φυσικά τους χαρακτηριστικά και στο κυκλοφοριακό κεφάλαιο που χρησιμοποιείται μόνο μια φορά στην παραγωγική διαδικασία. Όπου στη συνέχεια αναφερόμαστε στο συντελεστή κεφάλαιο, αν δεν γίνεται ειδική μνεία, θα εννοούμε το πάγιο υλικό κεφάλαιο.

Η επίδραση της εργασίας αναφέρεται στην αξιοποίηση της εργατικής δύναμης. Το μέγεθος της εργατικής δύναμης συνδέεται άμεσα με το μέγεθος του πληθυσμού και με το ποσοστό του πληθυσμού που συμμετέχει, στην παραγωγική δια-

δικασία (το ποσοστό του πληθυσμού που εργάζεται ή ψάχνει ενεργά για απασχόληση). Οι επενδύσεις στο ανθρώπινο δυναμικό όπως είναι η εκπαίδευση, η υγεία και η διατροφή, αυξάνουν το μέσο όρο της ποιότητας της εργατικής δύναμης.

Υπάρχουν διάφορες κατηγορίες εργαζομένων. Μία ιδιαίτερα σημαντική κατηγορία είναι ο επιχειρηματίας. Είναι το άτομο που θέλει και είναι ικανό να οργανώνει τους συντελεστές της παραγωγής. Στοιχειώδης προϋπόθεση για κάθε δυναμική οικονομία είναι να υπάρχουν επιχειρηματίες που θα ψάχνουν και θα αξιοποιούν δυνατότητες με ορθολογικό τρόπο και θα δημιουργούν κέρδη παράγοντας αγαθά και υπηρεσίες.

Το πάγιο υλικό κεφάλαιο περιλαμβάνει τα εργοστάσια, τον εξο-

πλισμό και τα μηχανήματα, τα κτίρια και την υποδομή σε δίκτυα μεταφορών και επικοινωνιών της χώρας. Η τεχνολογική πρόοδος ενσωματώνεται συχνά στο πάγιο κεφάλαιο. Για παράδειγμα τα μηχανήματα που είναι περισσότερο αποτελεσματικά συγκριτικά με παλαιότερα και σε σχέση με την ενέργεια που καταναλώνουν, οι υπολογιστές που είναι περισσότερο ισχυροί και έχουν περισσότερες δυνατότητες κ.λπ. Η ενσωμάτωση αυτή της τεχνολογικής προόδου τείνει στην αύξηση της ποιότητας του κεφαλαίου.

Φυσικοί πόροι είναι η γη, τα δάση, τα μεταλλεία, οι πηγές ενέργειας, οι λίμνες, οι ωκεανοί, οι διάφορες διαδρομές νερού (ποταμοί) που είναι διαθέσιμες για να χρησιμοποιηθούν στην παραγωγή. Όλες οι

**χώρες έχουν φυσικές πλουτο-
παραγωγικές πηγές, η χρήση των
οποίων θα εξαρτηθεί μερικώς από
τις προσπάθειες που απαιτούνται
για να ανανεώνονται οι πηγές αυ-
τές. Η ποιότητα των φυσικών πό-
ρων συνδέεται με την παραγωγικό-
τητα της γης, με την καλή κατάστα-
ση των δασών, με τον πλούτο των
αποθεμάτων των μεταλλευμάτων,
με τη δυνατότητα παραγωγής που
εμπεριέχουν οι πηγές νερού. Η ρύ-
πανση του περιβάλλοντος και οι
φτωχές πρακτικές σχετικά με τη
συντήρησή του μπορεί να περιορί-
σουν την ποιότητα της βάσης των
φυσικών πόρων.**

**Η τεχνολογία εκφράζει ένα σύνο-
λο γνώσεων και ικανοτήτων που
είναι χρήσιμες ή απαιτούνται για
την παραγωγή αγαθών και υπηρε-
σιών. Η τεχνολογική πρόοδος που**

γίνεται με τις ανακαλύψεις μέσω της έρευνας, δίνει τη δυνατότητα να παράγεται από ένα σύστημα παραγωγής μεγαλύτερο αποτέλεσμα εκροών* με ένα δεδομένο σύνολο εισροών*. Η τεχνολογία δηλαδή αποτελεί όπως θα δούμε στο κεφάλαιο III κύριο παράγοντα αύξησης της παραγωγικότητας.

---

* Εισροές - Εκροές: οι ποσότητες των συντελεστών παραγωγής που χρησιμοποιούνται στην παραγωγική διαδικασία λέγονται εισροές, ενώ όταν τύχουν επεξεργασίας και μετασχηματισθούν σε προϊόντα λέγονται εκροές.

Η παραγωγικότητα αυξάνει:

- με την τεχνολογική πρόοδο,

- με τη βελτίωση στην ποιότητα των εισροών που συνδέεται με την τεχνολογική πρόοδο,
- με τον κατάλληλο συνδυασμό των εισροών έτσι ώστε να επιτυγχάνεται μεγαλύτερη αναλογικά αύξηση παραγόμενου προϊόντος, από την αύξηση των εισροών και
- με την επίτευξη οικονομιών κλίμακας, δηλαδή τη δημιουργία μεγάλων οικονομικών μονάδων που περιορίζουν το κόστος της μονάδας του παραγόμενου προϊόντος. Παράδειγμα για τη χώρα μας αποτελεί η προσπάθεια δημιουργίας μεγάλων τραπεζικών ομίλων με στόχο την αύξηση και βελτίωση του επιπέδου των υπηρεσιών που παρέχονται και τη μείωση του κόστους λειτουργίας.

Εικόνα 1.6 Η παραγωγικότητα αυξάνει με την τεχνολογική πρόοδο.

1.4.1.2 Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) και το Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα ως στοιχεία μέτρησης της ανάπτυξης

Ο ευρύτερα χρησιμοποιούμενος δείκτης μέτρησης του παραγόμενου αποτελέσματος μιας χώρας είναι το **Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν*** (Α-

ΕΠ), που είναι η αξία των υπηρεσιών και των αγαθών που παράγονται στο εσωτερικό μιας χώρας σε ένα χρόνο.

---

*Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν: Το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν ορίζεται ως η συνολική αξία σε χρηματικές μονάδες όλων των τελικών αγαθών και υπηρεσιών που παράγει μια οικονομία σε μια ορισμένη χρονική περίοδο με τους συντελεστές της παραγωγής που βρίσκονται μέσα στη συγκεκριμένη οικονομία, ανεξάρτητα από το αν οι ιδιοκτήτες των συντελεστών της παραγωγής είναι κάτοικοι της χώρας αυτής ή είναι κάτοικοι άλλων χωρών.

Ένας άλλος σχετικός δείκτης είναι το **Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα** που αποτελείται από το ΑΕΠ

προσαυξημένο κατά τα εισοδήματα που αποκτούν οι κάτοικοι μιας χώρας στο εξωτερικό και μειωμένο κατά τα εισοδήματα που αποκτούν αλλοδαποί στη χώρα.

Για πολλές αναπτυσσόμενες χώρες, ένα σημαντικό μέρος του Ακαθάριστου Εθνικού Εισοδήματος είναι τα εμβάσματα εργαζομένων στο εξωτερικό. Έτσι για τις χώρες αυτές το Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα τείνει να είναι μεγαλύτερο από το ΑΕΠ. Για παράδειγμα ένας Έλληνας εργαζόμενος στη Γερμανία θα συνεισφέρει στο ΑΕΠ της Γερμανίας και στο Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα της Ελλάδος. Αντίθετα, το κέρδος που εισπράττει ένας Γερμανός από μετοχές που έχει αγοράσει στην Ελλάδα, συνεισφέρει στο Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα της Γερμανίας και στο ΑΕΠ της

Ελλάδος.

Για να μετρηθούν στοιχεία σχετικά με την απασχόληση και την παραγωγική ικανότητα μιας οικονομίας, το ΑΕΠ είναι μια καλύτερη μέτρηση του παραγόμενου αποτελέσματος μιας χώρας. Αντίθετα, για να εκτιμηθεί το εισόδημα που αποκτάται και η διαπραγματευτική ισχύς μιας χώρας, το Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα είναι καταλληλότερη ένδειξη.

Όμως κατά την ανάλυση των συστατικών στοιχείων της ανάπτυξης δεν θα πρέπει να ξεχνούμε κάποιες άλλες προϋποθέσεις που είναι απαραίτητες για να εξασφαλίσουμε την ποιότητα ζωής. Ορισμένες από αυτές, που δεν θα πρέπει να θυσιάστούν στο όνομα της οικονομικής μεγέθυνσης, είναι η πολιτική ελευθερία, η εξασφάλιση βασι-

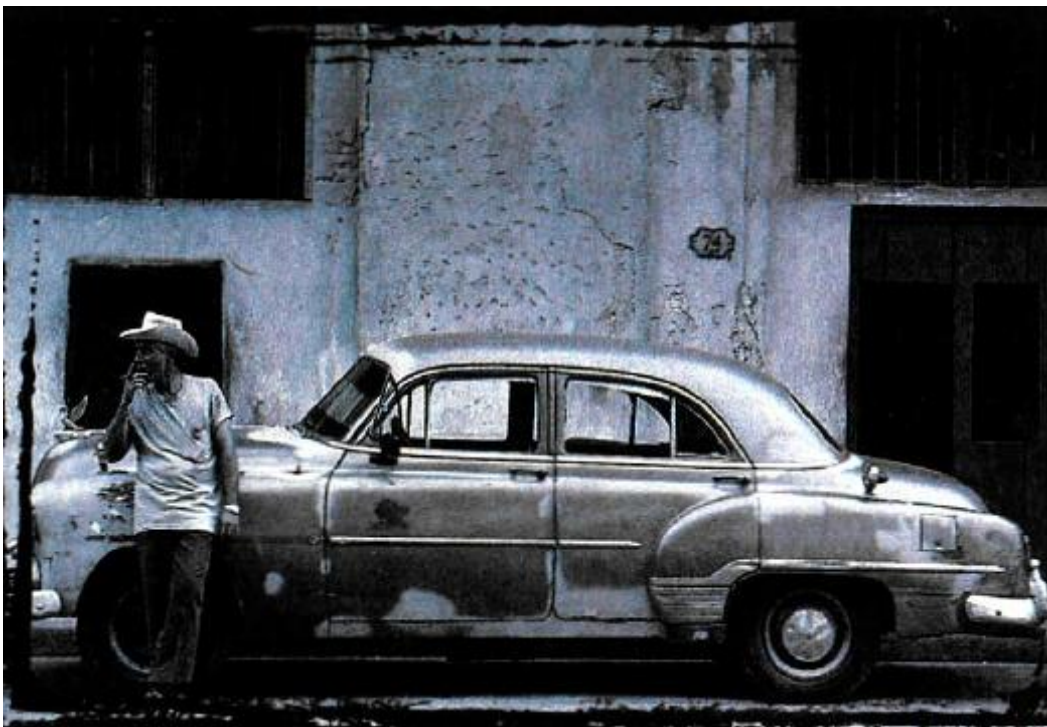
κών ανθρώπινων δικαιωμάτων και η δυνατότητα για πλήρη συμμετοχή στην πολιτική διαδικασία. Εξίσου σημαντική είναι η ασφάλεια όχι μόνο με την έννοια της εξασφάλισης εθνικής ασφάλειας, αλλά και της εξασφάλισης προστασίας από τη βία και από εγκληματικές ενέργειες. Μια τρίτη απαραίτητη διάσταση είναι η δυνατότητα να ασκεί κανείς στην πράξη τα θρησκευτικά του "πιστεύω". Τελευταία, αποκτά ολοένα και μεγαλύτερη βαρύτητα η περιβαλλοντική διάσταση. Η ανάπτυξη θα πρέπει να γίνεται κατά τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται η διαφύλαξη του περιβάλλοντος, η συντήρηση και η ανανέωση των φυσικών πόρων και η εξασφάλιση της επιβίωσης των διάφορων ζώντων οργανισμών.

Η χρήση πάντως της στατιστι-

κής για τη μέτρηση της οικονομικής μεγέθυνσης και της ανάπτυξης πρέπει να γίνεται με ιδιαίτερη προσοχή. Τα συγκεντρωμένα στοιχεία των αναπτυσσόμενων χωρών έχουν διάφορους βαθμούς αξιοπιστίας. Πολλές αναπτυσσόμενες χώρες δεν μπορούν να χρηματοδοτήσουν τη συγκέντρωση στατιστικών στοιχείων που να χαρακτηρίζονται από ακρίβεια. Ακόμη, πολλές χώρες έχουν διαφορετικούς ορισμούς για μετρήσεις κάποιων εννοιών της ανάπτυξης όπως: ανεργία, μόρφωση, αστικές / αγροτικές περιοχές κ.ά. Το επίπεδο, η κατανομή και η σύνθεση των κυβερνητικών δαπανών είναι ευαίσθητα στοιχεία και μπορεί να μην παρουσιάζονται με ακρίβεια.

Επίσης, δεν θα πρέπει να μας διαφεύγει ότι και οι δύο δείκτες, το

ΑΕΠ και το Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα μετρούν δραστηριότητες της αγοράς. Στις αναπτυσσόμενες χώρες ένα σχετικά μεγάλο ποσοστό οικονομικών δραστηριοτήτων μπορεί να μην πραγματοποιείται μέσω των κανονικών διαδικασιών της αγοράς, με αποτέλεσμα να μην καταγράφονται.

Εικόνα 1.7 Οι κανονικές διαδικασίες της αγοράς δεν είναι πάντα ο κανόνας στις αναπτυσσόμενες χώρες.

1.4.2 Δείκτης ανθρώπινης ανάπτυξης

Στη δεκαετία του '60 εμφανίσθηκε από το Διεθνές Γραφείο Εργασίας, την Παγκόσμια Τράπεζα και από ανεξάρτητους ερευνητές μια αυξανόμενη αντίδραση στη χρησιμοποίηση του κριτηρίου της οικονομικής μεγέθυνσης ως μοναδικού μέτρου της ανάπτυξης. Εκείνο το οποίο πρότειναν ως εναλλακτικό μέτρο ήταν η προσέγγιση των βασικών αναγκών ή τον Δείκτη Ποιότητας Ζωής (Physical Quality of Life Index, PQLI), ή κάποια άλλα σύνθετα μέτρα πάντα σε αντίθεση με τη χρησιμοποίηση του κριτηρίου της οικονομικής μεγέθυνσης το οποίο δίνει μια όχι αμερόληπτη εικόνα, σύμφωνα και με αυτά που ήδη έχουν αναφερθεί. Ούτε όμως οι μέ-

θοδοι του δείκτη ποιότητας ζωής ή των βασικών αναγκών κράτησαν για πολύ.

Στις αρχές της δεκαετίας του '90 ένα νέο μέτρο ανάπτυξης, ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης (ΔΑΑ) - Human Development Index, άρχισε να χρησιμοποιείται, να υπολογίζεται και να δημοσιεύεται (Annual Human Development Report) κάθε χρόνο από το Πρόγραμμα Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών (UNDP). Ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης είναι ένας σύνθετος δείκτης που μετράει τη μέση στέρηση χρησιμοποιώντας τη μακροβιότητα, τη γνώση και το εισόδημα ως τους αντιπροσωπευτικούς δείκτες για την ανάπτυξη. Ο δείκτης αυτός ως μέτρο ανάπτυξης είναι ευρύτερος του κατά κεφαλήν εισοδήματος, αφού αυτό συμπεριλαμ-

βάνεται στον υπολογισμό του. Ταυτόχρονα ο ΔΑΑ δίνει απευθείας τιμές σε εκείνους τους παράγοντες, και ειδικά στην εκπαίδευση, που βοηθούν στη δημιουργία ευκαιριών για τα άτομα, ώστε να φθάνουν σε υψηλότερα επίπεδα και πρότυπα ζωής που δεν μπορούν να επιτευχθούν μόνο με την αύξηση του εισοδήματος.

Οι τιμές του ΔΑΑ μπορεί να κυμαίνονται μεταξύ 0 και 1. Τιμές πιο κοντά στο 0 δείχνουν μεγαλύτερη απόκλιση από το μέγιστο που μπορεί να επιτευχθεί στο συνολικό υπολογισμό των παραγόντων που εισέρχονται στο ΔΑΑ. Αυτό σημαίνει λιγότερες ευκαιρίες για τους πολίτες του κράτους και επομένως χαμηλότερο επίπεδο ανάπτυξης.

Πίνακας 1.1

Ταξινόμηση των χωρών με βάση το Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης.

- 1: Κατάταξη χωρών βάση του Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης.**
- 2: Προσδοκία ζωής κατά τη γέν/ση.**
- 3: Ποσοστό αλφαριθμητισμού ενηλίκων.**
- 4: Πραγματικό κατά κεφαλή Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν - ΑΕΠ.**
- 5: Προσαρμοσμένο κατά κεφαλή πραγματικό ΑΕΠ.**
- 6: Δείκτης προσδοκίας ζωής ή μέσος όρος ζωής.**
- 7: Δείκτης εκπαίδευσης.**
- 8: Δείκτης ζωής.**
- 9: Αξία Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης.**

ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Χώρες με υψηλό Δείκτη Αν- θρώπινης Ανάπτυξης	73,5	95,7	16,241	6,193	0,81	0,90	0,98	0,897
1. Καναδάς	79,1	99,0	21,916	6,231	0,90	0,99	0,99	0,960
2. Γαλλία	78,7	99,0	21,176	6,229	0,90	0,96	0,99	0,946
3. Νορβη- γία	77,6	99,0	22,427	6,232	0,88	0,97	0,99	0,943
4. ΗΠΑ	76,4	99,0	26,977	6,259	0,86	0,98	0,99	0,943
5. Ισλανδία	79,2	99,0	21,064	6,229	0,90	0,94	0,99	0,942

ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

1	2	3	4	5	6	7	8	9
6.Φιλανδία	76,4	99,0	18,547	6,219	0,86	0,98	0,99	0,942
7.Ολλανδία	77,5	99,0	19,876	6,226	0,88	0,96	0,99	0,941
8. Ιαπωνία	79,9	99,0	21,930	6,231	0,91	0,92	0,99	0,940
9. Νέα Ζηλανδία	76,6	99,0	17,267	6,197	0,86	0,97	0,99	0,939
10.Σουηδία	78,4	99,0	19,297	6,223	0,89	0,93	0,99	0,936
11.Ισπανία	77,7	97,1	14,789	6,187	0,88	0,95	0,98	0,935
12. Βέλγιο	76,9	99,0	21,548	6,230	0,87	0,95	0,99	0,933
13.Αυστρία	76,7	99,0	21,322	6,230	0,86	0,95	0,99	0,933
14.Ηνωμέν ο Βασίλειο	76,8	99,0	19,302	6,223	0,86	0,95	0,99	0,932

ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

1	2	3	4	5	6	7	8	9
15.Αυστραλία	78,2	97,1	19,632	6,225	0,89	0,92	0,99	0,932
16.Ελβετία	78,2	99,0	24,881	6,254	0,89	0,91	0,99	0,930
17.Ιρλανδία	76,4	99,0	17,590	6,198	0,86	0,95	0,98	0,930
18. Δανία	75,3	99,0	21,983	6,231	0,84	0,96	0,99	0,928
19.Γερμανία	76,4	99,0	20,370	6,227	0,86	0,93	0,99	0,925
20.Ελλάδα	77,9	96,7	11,636	6,140	0,88	0,92	0,97	0,924
21.Ιταλία	78,0	98,1	20,174	6,227	0,88	0,90	0,99	0,923
22.Ισραήλ	77,5	95,0	16,699	6,195	0,88	0,88	0,98	0,913
23.Κύπρος	77,2	94,0	13,379	6,078	0,87	0,89	0,98	0,913

ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

1	2	3	4	5	6	7	8	9
24.Μπαρμπάντος	76,0	97,4	11,306	6,136	0,85	0,91	0,97	0,909
25. Χονγκ Κονγκ	79,0	92,2	22,950	6,233	0,90	0,84	0,99	0,909
26.Λουξεμβούργο	76,1	99,0	34,004	6,287	0,85	0,85	1,00	0,900
27. Μάλτα	76,5	91,0	13,316	6,178	0,86	0,86	0,93	0,899
28. Σιγκαπούρη	77,1	91,1	22,604	6,232	0,87	0,83	0,99	0,896
29.Αντίκου α&Μπαρμπούντα	75,0	95,0	9,131	6,102	0,83	0,89	0,97	0,895

ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

1	2	3	4	5	6	7	8	9
30. Δημ. της Κορέας	71,7	98,0	11,594	6,140	0,78	0,93	0,97	0,894
31. Χιλή	75,1	95,2	9,930	6,116	0,84	0,88	0,97	0,893
32. Μπα- χάμες	73,2	98,2	15,738	6,191	0,80	0,90	0,98	0,893
33. Πορτο- γαλία	74,8	89,6	12,674	6,171	0,83	0,87	0,98	0,892
34. Κόστα Ρίκα	76,6	94,8	5,969	5,969	0,86	0,86	0,95	0,889
35. Μπρουνέι	75,1	88,2	31,165	6,283	0,84	0,84	1,00	0,889

ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

1	2	3	4	5	6	7	8	9
36. Αργεντινή	72,6	96,2	8,498	6,090	0,79	0,91	0,96	0,888
37. Σλοβενία	73,2	96,0	10,594	6,126	0,80	0,89	0,97	0,887
38. Ουρουγουάη	72,7	97,3	6,854	6,049	0,79	0,90	0,96	0,885
39. Τσεχοσλοβακία	72,4	99,0	9,775	6,113	0,79	0,89	0,97	0,884
40. Τρινιτά & Τομπάκο	73,1	97,9	9,437	6,107	0,80	0,87	0,97	0,880
41. Ντομίνικα	73,0	94,0	6,424	6,032	0,80	0,88	0,96	0,879

ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

1	2	3	4	5	6	7	8	9
42. Σλοβακία	70,9	99,0	7,320	6,063	0,77	0,90	0,96	0,875
43. Μπαχρέιν	72,2	85,2	16,571	6,195	0,79	0,85	0,98	0,872
44. Φίτζι	72,1	91,6	6,159	6,016	0,79	0,87	0,95	0,869
45. Παναμάς	73,4	90,8	6,258	6,023	0,81	0,84	0,95	0,868
46. Βενεζουέλα	72,3	91,1	8,090	6,082	0,79	0,83	0,96	0,860
47. Ουγγαρία	68,9	99,0	6,793	6,047	0,73	0,88	0,96	0,857

ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

1	2	3	4	5	6	7	8	9
48. Ηνωμέ- να Αραβ. Εμιράτα	74,4	79,2	18,008	6,209	0,82	0,76	0,98	0,855
49. Μεξικό	72,1	89,6	6,769	6,046	0,79	0,82	0,96	0,855
50. Sant Kitts Navis	69,0	90,0	10,150	6,119	0,73	0,86	0,97	0,854
51. Γρενά- δα	72,0	98,0	5,425	5,425	0,78	0,91	0,86	0,851
52. Πολω- νία	71,1	99,0	6,442	5,442	0,77	0,92	0,86	0,851
53. Κολομ- βία	70,3	91,3	6,347	6,028	0,76	0,84	0,95	0,850

ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

1	2	3	4	5	6	7	8	9
54. Κουβέιτ	75,4	78,6	23,848	6,234	0,84	0,72	0,99	0,848
55. Άγιος Βικέντιος	72,2	82,0	5,969	5,969	0,78	0,81	0,95	0,845
56. Σεϋχέλλες	72,2	88,0	7,697	6,073	0,78	0,79	0,96	0,845
57. Κατάρ	71,1	79,4	19,772	6,225	0,77	0,77	0,99	0,840
58. Saint Lucia	71,0	82,0	6,530	6,036	0,77	0,79	0,96	0,839
59. Ταϊλάνδη	69,5	93,8	7,742	6,074	0,74	0,81	0,96	0,838
60. Μαλαισία	71,4	83,5	9,572	6,110	0,77	0,76	0,97	0,834

ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

1	2	3	4	5	6	7	8	9
61. Μαυρί- κιος	70,9	82,9	13,294	6,178	0,77	0,76	0,98	0,833
62. Βραζι- λία	66,6	83,3	5,928	5,928	0,69	0,80	0,94	0,809
63. Μπελίζ	74,2	70,0	5,623	5,623	0,82	0,71	0,89	0,807
64. Λιβύη	64,3	76,2	6,309	6,026	0,66	0,81	0,95	0,806
Χώρες με μεσαίο Δείκτη Αν- θρώπινης Ανάπτυξης	67,5	83,3	3,390	3,390	0,71	0,77	0,53	0,670

1	2	3	4	5	6	7	8	9
65. Σουρι- νάμ	70,9	93,0	4,862	4,862	0,77	0,86	0,77	0,796
66.Λίβανος	69,3	92,4	4,977	4,977	0,74	0,86	0,79	0,796
67. Βουλ- γαρία	71,2	98,0	4,604	4,604	0,77	0,87	0,73	0,789
68. Λευκο- ρωσία	69,3	97,9	4,398	4,398	0,74	0,92	0,69	0,783
69. Τουρκία	68,5	82,3	5,516	5,516	0,72	0,75	0,87	0,782
70. Σαουδικ ή Αραβία	70,7	63,0	8,516	6,091	0,76	0,61	0,96	0,778
71. Ομάν	70,3	59,0	9,383	6,106	0,75	0,59	0,97	0,771
72. Ρωσική Ομοσ/νδία	65,5	99,0	4,531	4,531	0,68	0,92	0,71	0,769

ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

1	2	3	4	5	6	7	8	9
73. Εκουα- δór	69,5	90,1	4,602	4,602	0,74	0,84	0,73	0,767
74. Ρουμα- νία	69,6	98,0	4,431	4,431	0,74	0,86	0,70	0,767
75. Λαϊκή Δημ. της Κορέας	71,6	95,0	4,058	4,058	0,78	0,88	0,64	0,766
76. Κροατία	71,6	98,0	3,972	3,972	0,78	0,88	0,62	0,759
77. Εσθονία	69,2	99,0	4,062	4,062	0,74	0,90	0,64	0,758
78. Ισλαμικ ή Δημ. του Ιράν	68,5	69,0	5,480	5,480	0,72	0,68	0,87	0,758

ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

1	2	3	4	5	6	7	8	9
79. Λιθου- ανία	70,2	99,0	3,843	3,843	0,75	0,89	0,60	0,750
80.πΓΔΜα- κεδονίας	71,9	94,0	4,058	4,058	0,78	0,83	0,64	0,749
81.Αραβική Δημ. Συρί- ας	68,1	70,8	5,374	5,374	0,72	0,68	0,85	0,749
82.Αλγερία	68,1	61,6	5,618	5,618	0,72	0,63	0,89	0,746
83.Τυνησία	68,7	66,7	5,261	5,261	0,73	0,67	0,83	0,744
84. Τζαμάι- κα	74,1	85,0	3,801	3,801	0,82	0,79	0,60	0,735
85. Κούβα	75,7	95,7	3,100	3,100	0,85	0,86	0,48	0,729

ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

1	2	3	4	5	6	7	8	9
86. Περού	67,7	88,7	3,940	3,940	0,71	0,86	0,62	0,729
87. Ιορδανία	68,9	86,6	4,187	4,187	0,73	0,80	0,66	0,729
88. Δομινικανή Δημ.	70,3	82,1	3,923	3,923	0,75	0,79	0,62	0,720
89. Νότια Αφρική	64,1	81,8	4,334	4,334	0,65	0,82	0,68	0,717
90. Σρι Λάνκα	72,5	90,2	3,408	3,408	0,79	0,83	0,53	0,716
91. Παραγουάη	69,1	92,1	3,583	3,583	0,74	0,83	0,56	0,707
92. Λετονία	68,0	99,0	3,273	3,273	0,72	0,88	0,51	0,704

ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

1	2	3	4	5	6	7	8	9
93. Καζακ- στάν	67,5	99,0	3,037	3,037	0,71	0,90	0,47	0,695
94. Δυτικές Σαμόα	68,4	98,0	2,948	2,948	0,72	0,90	0,46	0,694
95. Μαλδί- βες	63,3	93,2	3,540	3,540	0,64	0,86	0,55	0,683
96. Ινδο- νησία	64,0	83,8	3,971	3,971	0,65	0,77	0,62	0,679
97. Μπο- τσουάνα	51,7	69,8	5,611	5,611	0,45	0,70	0,89	0,678
98. Φιλιπ- πίνες	67,4	94,6	2,762	2,762	0,71	0,90	0,43	0,677

ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

1	2	3	4	5	6	7	8	9
99.Αρμενία	70,9	98,8	2,208	2,208	0,77	0,92	0,34	0,674
100.Γουιάν να	63,5	98,1	3,205	3,205	0,64	0,87	0,50	0,670
101.Μογγο λία	64,8	82,9	3,916	3,916	0,66	0,73	0,61	0,669
102.Ουκρα νία	68,5	98,0	2,361	2,361	0,73	0,91	0,36	0,665
103. Τουρ- κμενιστάν	64,9	98,0	2,345	2,345	0,67	0,95	0,36	0,660
104.Ουζμπ εκιστάν	67,5	99,0	2,376	2,376	0,71	0,90	0,37	0,659
105Αλβ/νία	70,6	85,0	2,853	2,853	0,76	0,76	0,44	0,656

ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

1	2	3	4	5	6	7	8	9
106. Κίνα	69,2	81,5	2,935	2,935	0,74	0,76	0,46	0,650
107. Ναμί- μπια	55,8	76,0	4,054	4,054	0,51	0,78	0,64	0,644
108. Γεωρ- γία	73,2	99,0	1,389	1,389	0,80	0,89	0,21	0,633
109. Κιργι- στάν	67,9	97,0	1,927	1,927	0,72	0,89	0,29	0,633
110. Αζερ- μπαϊτζάν	71,1	96,3	1,463	1,463	0,77	0,88	0,22	0,623
111. Γουα- τεμάλα	66,1	65,0	3,682	3,682	0,68	0,59	0,58	0,615

ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

1	2	3	4	5	6	7	8	9
112. Αίγυπτος	64,8	51,4	3,829	3,829	0,66	0,57	0,60	0,612
113. Δημ. Μολδαβίας	67,8	98,9	1,547	1,547	0,71	0,88	0,23	0,610
114. Ελ Σαλβαδόρ	69,4	71,5	2,610	2,610	0,74	0,67	0,40	0,604
115. Σουαζιλάνδη	58,8	76,7	2,954	2,954	0,56	0,77	0,46	0,597
116. Βολιβία	60,5	83,1	2,617	2,617	0,59	0,78	0,41	0,593
117. Cape Verde	65,7	71,6	2,612	2,612	0,68	0,69	0,40	0,591

ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

1	2	3	4	5	6	7	8	9
118. Τατζικιστάν	66,9	99,0	943	943	0,70	0,89	0,14	0,575
119. Ονδούρα	68,8	72,7	1,977	1,977	0,73	0,69	0,30	0,573
120. Γκαμπόν	54,5	63,2	3,766	3,766	0,49	0,62	0,59	0,568
121. Sao Tome & Principe	69,0	75,0	1,744	1,744	0,73	0,69	0,27	0,563
122. Βιετνάμ	66,4	93,7	1,236	1,236	0,69	0,81	0,18	0,560

ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

1	2	3	4	5	6	7	8	9
123. Νησιά του Σολομώντος	71,1	62,0	2,230	2,230	0,77	0,57	0,34	0,560
124. Βανουάτου	66,3	64,0	2,507	2,507	0,69	0,60	0,39	0,559
125. Μαρρόκο	65,7	43,7	3,477	3,477	0,68	0,45	0,54	0,557
126. Νικαράγουα	67,5	65,7	1,837	0,837	0,71	0,65	0,28	0,547
127. Ιράκ	58,5	58,0	3,170	3,170	0,56	0,66	0,49	0,538
128. Κονγκό (Ζαΐρ)	51,2	74,9	2,554	2,554	0,44	0,73	0,40	0,519

ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

1	2	3	4	5	6	7	8	9
129. Παπούα Νέα Γουινέα	56,8	72,2	2,500	2,500	0,53	0,61	0,39	0,507
130. Ζιμπάμπουε	48,9	85,1	2,135	2,135	0,40	0,80	0,33	0,507
Χώρες με χαμηλό Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης	56,7	50,9	1,362	1,362	0,53	0,50	0,20	0,409

ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

1	2	3	4	5	6	7	8	9
131. Βιρμανία (Μιανμάρ)	58,9	83,1	1,130	1,130	0,57	0,71	0,17	0,481
132. Καμερούν	55,3	63,4	2,355	2,355	0,51	0,57	0,36	0,481
133. Γκάνα	57,0	64,5	2,032	2,032	0,53	0,58	0,31	0,473
134. Λεσότο	58,1	71,3	1,290	1,290	0,55	0,66	0,19	0,469
135. Γουινέα Ισημερινού	49,0	78,5	1,712	1,712	0,40	0,74	0,26	0,465
136. Λαϊκή Δημ. Λάος	52,2	56,6	2,571	2,571	0,45	0,54	0,40	0,465

ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

1	2	3	4	5	6	7	8	9
137. Κένυα	53,8	78,1	1,438	1,438	0,48	0,69	0,22	0,463
138. Πακιστάν	62,8	37,8	2,209	2,029	0,63	0,39	0,34	0,453
139. Ινδία	61,6	52,0	1,422	1,422	0,61	0,53	0,21	0,451
140. Καμπότζη	52,9	65,0	1,110	1,110	0,46	0,64	0,16	0,422
141. Κομόρες	56,5	57,3	1,317	1,317	0,53	0,51	0,20	0,411
142. Νιγηρία	51,4	57,1	1,270	1,270	0,44	0,55	0,19	0,391
143. Δημο. του Κονγκό	52,4	77,3	355	355	0,46	0,65	0,04	0,383
144. Τόγκο	50,5	51,7	1,167	1,167	0,42	0,54	0,17	0,380

ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

1	2	3	4	5	6	7	8	9
145.Μπενίν	54,4	37,0	1,800	1,800	0,49	0,37	0,27	0,378
146.Ζάμπια	42,7	78,2	986	986	0,30	0,70	0,14	0,378
147. Μπα- γκλαντές	56,9	38,1	1,382	1,382	0,53	0,38	0,21	0,371
148. Cote d' Ivoire	51,8	40,1	1,731	1,731	0,45	0,39	0,26	0,368
149. Μαυ- ριτανία	52,5	37,7	1,622	1,622	0,46	0,38	0,25	0,361
150. Τανζα- νία	50,6	67,8	636	636	0,43	0,56	0,09	0,358
151. Υεμένη	56,7	38,0	586	856	0,53	0,42	0,12	0,356
152. Νεπάλ	55,9	27,5	1,145	1,145	0,52	0,37	0,17	0,351

ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

1	2	3	4	5	6	7	8	9
153. Μαγα- δασκάρη	57,6	45,8	673	673	0,54	0,41	0,09	0,348
154.Κεντρο αφρικανική Δημοκρ/τια	48,4	60,0	1,092	1,092	0,39	0,49	0,16	0,347
155. Μπου- τάν	52,0	42,2	1,382	1,382	0,45	0,39	0,21	0,347
156. Αν- γκόλα	47,4	42,0	1,839	1,839	0,37	0,38	0,28	0,344
157.Σουδάν	52,2	46,1	1,110	1,110	0,45	0,41	0,16	0,343
158. Σενε- γάλη	50,3	33,1	1,815	1,815	0,42	0,33	0,28	0,342

ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

1	2	3	4	5	6	7	8	9
159. Αϊτή	54,6	45,0	917	917	0,49	0,40	0,13	0,340
160. Ουγκάντα	40,5	61,8	1,483	1,483	0,26	0,54	0,22	0,340
161. Μαλάουι	41,0	56,4	773	773	0,27	0,63	0,11	0,334
162. Τζιμπουτί	49,2	46,2	1,300	1,300	0,40	0,37	0,19	0,324
163. Τσάντ	47,2	48,1	1,172	1,172	0,37	0,41	0,17	0,318
164. Γουινέα Μπισάου	43,4	54,9	811	811	0,31	0,46	0,12	0,295
165. Γκάμπια	46,0	38,6	948	948	0,35	0,39	0,14	0,291

ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

1	2	3	4	5	6	7	8	9
166. Μο- ζαμβίκη	46,3	40,1	959	959	0,35	0,35	0,14	0,281
167. Γουι- νέα	45,5	35,9	1,139	1,139	0,34	0,32	0,17	0,277
168. Ερυ- θραία	50,2	25,0	983	983	0,42	0,26	0,14	0,275
169. Αιθιο- πία	48,7	35,5	455	455	0,40	0,30	0,06	0,252
170. Μπουρ ούντι	44,5	35,3	637	637	0,33	0,31	0,09	0,241
171. Μάλι	47,0	31,0	565	565	0,37	0,27	0,08	0,236

ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

1	2	3	4	5	6	7	8	9
172.Μπουρκίνα Φάσο	46,3	19,2	784	784	0,36	0,19	0,11	0,219
173. Νίγηρας	47,5	13,6	765	765	0,38	0,14	0,11	0,207
174. Σιέρα Λεόνε	34,7	31,4	625	625	0,16	0,31	0,08	0,185
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Αναπτυσσόμενες χώρες	62,2	70,4	3,068	3,068	0,62	0,66	0,48	0,586

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Ελάχιστα αναπτυγμένες χώρες	51,2	49,2	1,008	1,008	0,44	0,45	0,15	0,344
Βιομηχανικές χώρες	74,2	98,6	16,337	6,194	0,82	0,93	0,98	0,911
Παγκόσμιος Μέσος Όρος	63,2	77,6	5,990	5,990	0,64	0,72	0,95	0,772

(Πηγή: Αναπτυξιακό Πρόγραμμα Ηνωμένων Εθνών, UNDP, 1998. Human Development Report)

1.5 Ταξινόμηση των χωρών ως προς την ανάπτυξη

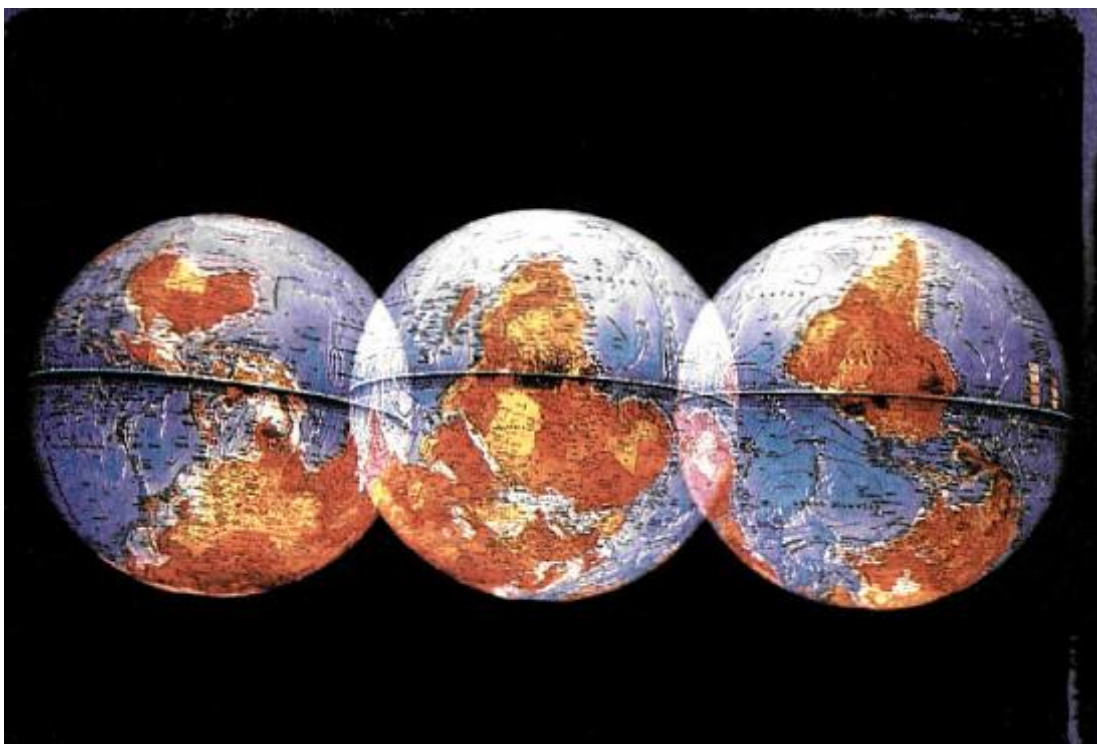
Οι διάφορες χώρες διακρίνονται σε αναπτυγμένες (Developed Countries-DCs) και αναπτυσσόμενες ή λιγότερο αναπτυγμένες χώρες (Less Developed Countries-LDCs). Η διάκριση αυτή αναφέρεται μόνο στη σχετική οικονομική πρόοδο και όχι σε κοινωνικά ή πολιτιστικά στοιχεία. Πολλές χώρες στις οποίες παρουσιάσθηκαν οι πρώτοι μεγάλοι πολιτισμοί, ταξινομούνται σήμερα στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες.

Μια άλλη διάκριση/ταξινόμηση των χωρών είναι σε χώρες Βορρά/Νότου. Αυτή η διάκριση χρησιμοποιείται συχνά στην Ευρώπη για να επισημαίνει τις διαφορές μεταξύ των περισσότερο βιομηχανικά α-

ναπτυγμένων χωρών της Β. Ευρώπης από τις χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου.

Μια συνηθισμένη επίσης ταξινόμηση είναι αυτή που χρησιμοποιεί τον όρο **κόσμος**. Πολλές χώρες αναφέρονται ως χώρες του πρώτου κόσμου, του δεύτερου κόσμου, του τρίτου κόσμου, του τέταρτου κόσμου κ.λπ.

Εικόνα 1.8 Ο πλούτος είναι συγκεντρωμένος κυρίως στο Β. Ημισφαίριο.

Ως χώρες του πρώτου κόσμου αναφέρονται οι βιομηχανικές χώρες όπως οι Η.Π.Α., ο Καναδάς, οι χώρες της Δυτικής Ευρώπης, η Ιαπωνία, η Αυστραλία, η Νέα Ζηλανδία. Ο όρος δεύτερος κόσμος αναφέρεται στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Με την κατάρρευση του κοινωνικό-οικονομικού συστήματος των χωρών αυτών, τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και την προσπάθεια για μετατροπή των σοσιαλιστικών οικονομιών της Ανατολικής Ευρώπης σε οικονομίες της αγοράς, ο όρος δεύτερος κόσμος έχει πλέον μικρότερη σημασία από ότι παλαιότερα. Ο όρος τρίτος κόσμος αναφέρεται στις οικονομίες της Ασίας, της Αφρικής, της Μέσης Ανατολής και της Λατινικής Αμερικής. Ορισμένες φορές έχει χρησι-

μοποιοηθεί ο όρος τέταρτος κόσμος για τις λιγότερο αναπτυγμένες οικονομίες των φτωχότερων χωρών.

Μια άλλη ορολογία που χρησιμοποιείται είναι οι νέες βιομηχανικές χώρες (New Industrialized Countries NICs). Στην κατηγορία αυτή ανήκουν χώρες της Ανατολικής Ασίας όπως η Νότιος Κορέα, το Χόνγκ-Κόνγκ, η Σιγκαπούρη, η Ταϊβάν, οι οποίες έχουν επιδείξει γρήγορη βιομηχανική ανάπτυξη ιδίως κατά την τελευταία εικοσαετία. Ορισμένοι συμπεριλαμβάνουν στις χώρες αυτές τη Μαλαισία και την Ταϊλάνδη, καθώς και από τις χώρες της Λατινικής Αμερικής τη Βραζιλία και το Μεξικό.

Η Παγκόσμια Τράπεζα ταξινομεί τις χώρες ανάλογα με το κατά κεφαλήν εισόδημα, σε χώρες χαμηλού, μεσαίου και υψηλού εισοδή-

ματος. Γενικά οι χώρες χαμηλής ανάπτυξης χαρακτηρίζονται από χαμηλό κατά κεφαλήν εισόδημα, υψηλούς ρυθμούς αύξησης του πληθυσμού, υψηλούς ρυθμούς θνησιμότητας παιδιών, χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης, ενώ υψηλό ποσοστό του πληθυσμού τους ζει σε αγροτικές χωρίς υποδομή περιοχές.

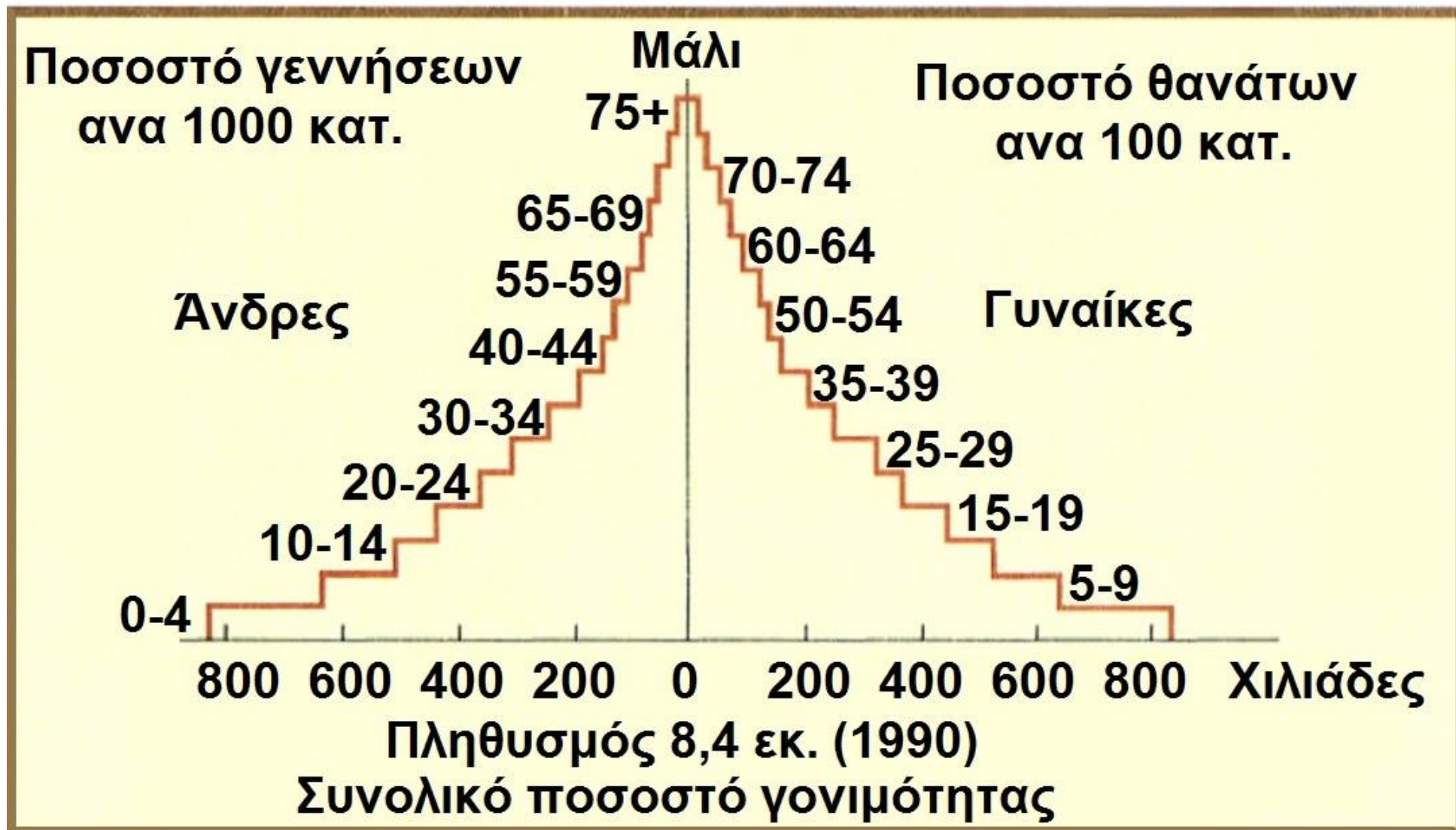
Στην εικ.1.9 απεικονίζεται συγκριτικά η κατανομή του πληθυσμού κατά ομάδες ηλικιών στη Σουηδία και το Μάλι. Στη Σουηδία οι γεννήσεις είναι λιγότερες, όμως οι άνθρωποι ζουν περισσότερο λόγω της ανάπτυξης.

Οι δημογραφικές αλλαγές που συμβαίνουν κατά τη διαδικασία της ανάπτυξης, αναφέρονται στη μετακίνηση από ένα καθεστώς μεγάλου ποσοστού γεννήσεων και θανάτων

που είναι τα χαρακτηριστικά των χαμηλής ανάπτυξης περιοχών, σε καθεστώς χαμηλού ρυθμού γεννήσεων και θανάτων που είναι χαρακτηριστικά των σύγχρονων αναπτυγμένων οικονομιών. Η μετάβαση αυτή έχει πραγματοποιηθεί σε όλες τις χώρες με υψηλό εισόδημα. Οι λιγότερο αναπτυγμένες χώρες υφίστανται τις μεταβολές αυτές με διαφορετικούς ρυθμούς προόδου.

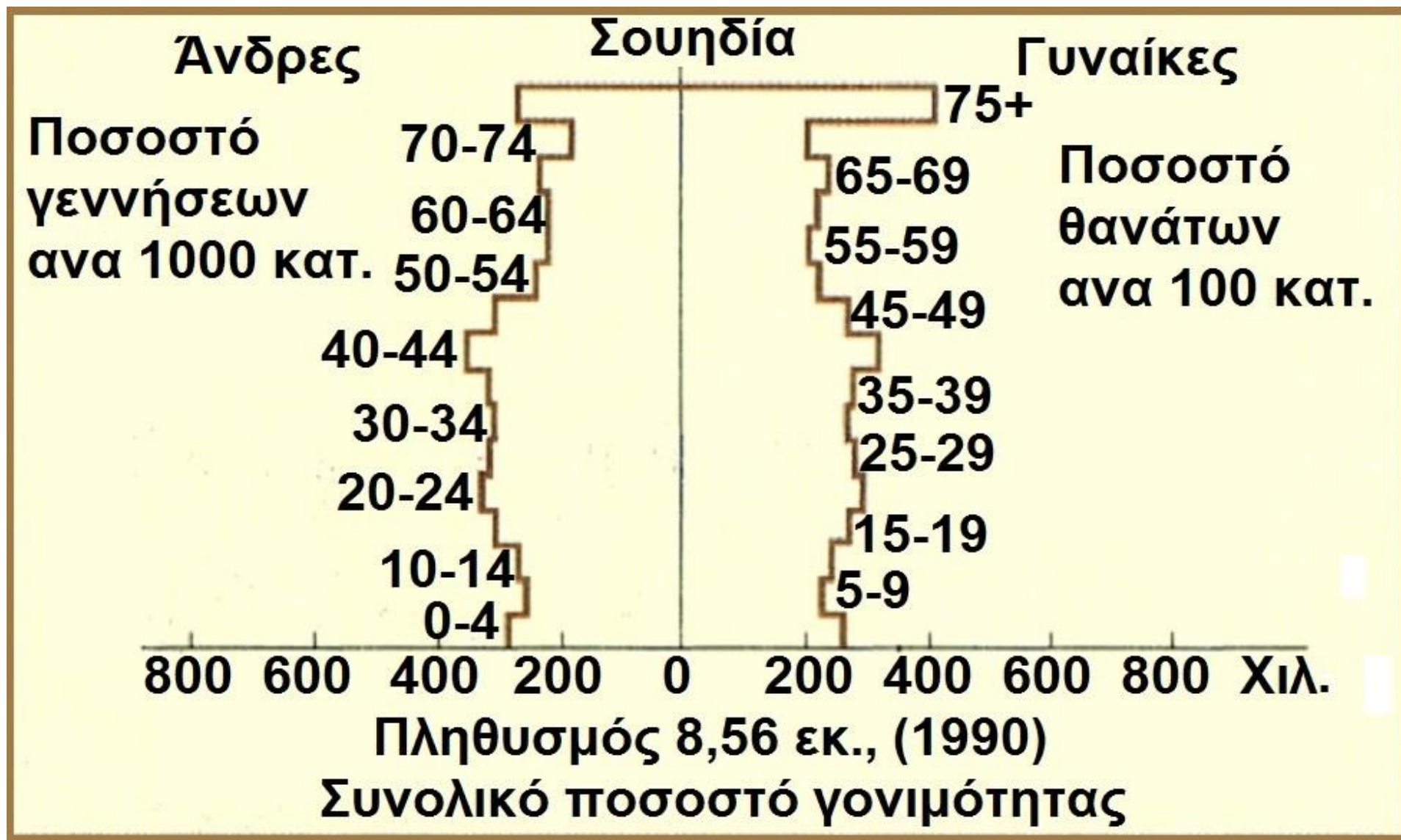
Ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης, όσο και ο δείκτης του ΑΕΠ μπορεί να αντανακλούν σημαντικές διαφορές στο εσωτερικό μιας χώρας μεταξύ πολιτών διαφορετικής καταγωγής, διαφορετικής εθνικής ομάδας ή περιοχής.

Εικόνα 1.9 (Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα, 1994. *World Population Projections 1994-95*. Baltimore, MD. The Johns Hopkins Press).

Εικόνα 1.9 Κατανομή πληθυσμού κατά ομάδες ηλικιών.

Εικόνα 1.9 Κατανομή πληθυσμού κατά ομάδες ηλικιών.

1.6 Εμπόδια στην ανάπτυξη

Στη διαδρομή του χρόνου, το πολύπλοκο ερώτημα του λόγου για τον οποίο κάποιες χώρες είναι περισσότερο αναπτυγμένες από κάποιες άλλες, έρχεται και ξανάρχεται στις συζητήσεις και τις αναζητήσεις των ειδικών. Για παράδειγμα, γιατί η Γερμανία είναι πιο αναπτυγμένη από την Αγκόλα, ή το Ηνωμένο Βασίλειο από την Κολομβία. Η βασική απάντηση είναι ότι το επίπεδο και η ταχύτητα ανάπτυξης είναι χαμηλότερα, όσο τα εμπόδια για οικονομική πρόοδο και μετασχηματισμούς σε μία χώρα είναι μεγαλύτερα. Η πρόκληση για τους αναλυτές είναι να αναγνωρίσουν τα πιο σημαντικά εμπόδια για ανάπτυξη σε κάθε χώρα και να διαμορφώσουν αποτελεσματικές πολιτικές παίρνοντας μέ-

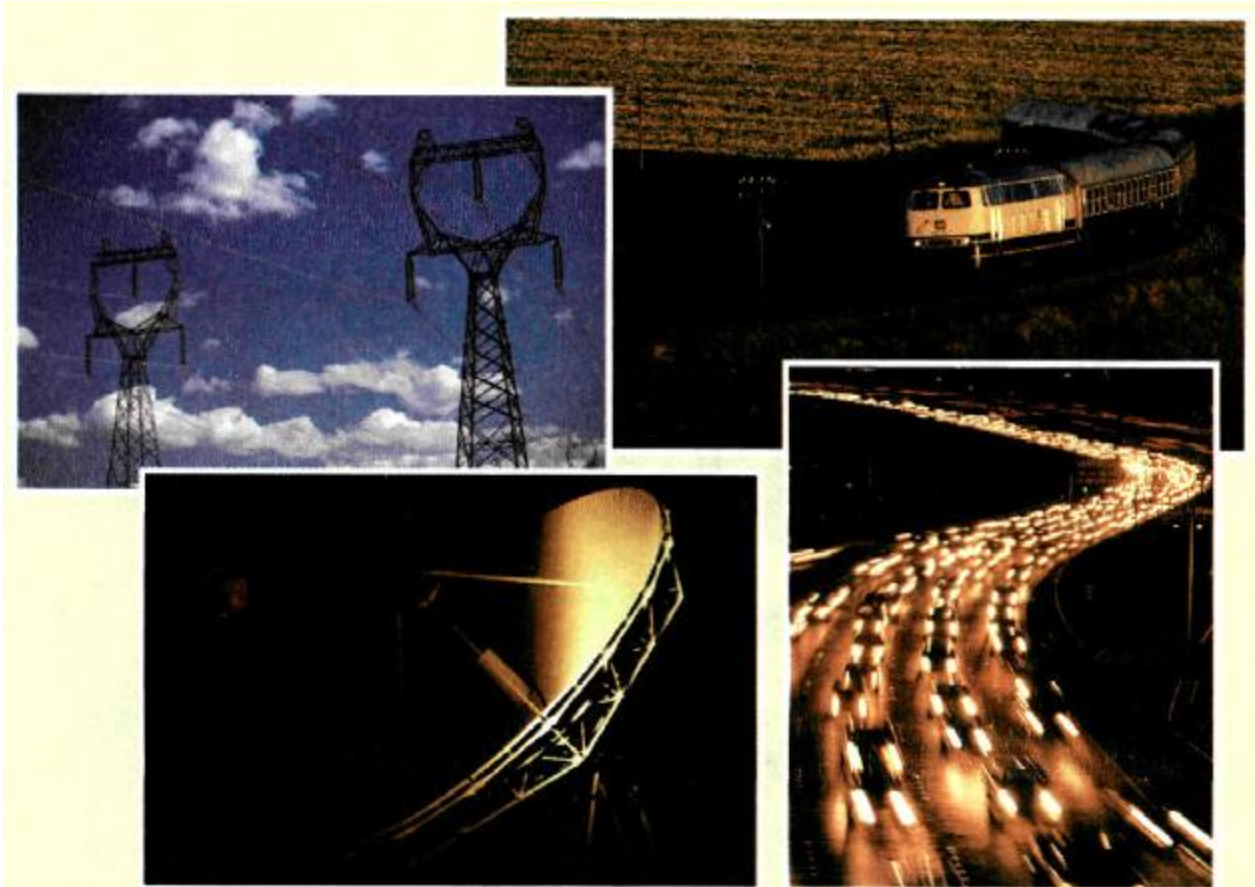

τρα που θα είναι ικανά να ανατρέψουν ή να μετακινήσουν ή να ελαχιστοποιήσουν τις συνέπειες αυτών των εμποδίων.

Τα εμπόδια για αλλαγές και ανάπτυξη στις διάφορες χώρες μπορεί να είναι εσωτερικά ή εξωτερικά.

Θα μπορούσαν να αναφερθούν τα παρακάτω ως κύρια εμπόδια εσωτερικής προέλευσης στις διάφορες χώρες:

- οι ανισότητες στη διανομή του εισοδήματος και του πλούτου συμπεριλαμβανομένης και της ιδιοκτησίας της γης,**
- το επίπεδο και η αποτελεσματικότητα των βασικών υποδομών μεταφορών και ενέργειας (δρόμοι, ηλεκτρισμός, υπηρεσίες επικοινωνιών κ.ά.),**

Εικόνα 1.10 Οι βασικές υποδομές μεταφορών και ενέργειας είναι απαραίτητα στοιχεία προόδου.

- το επίπεδο και ο ρόλος του τραπεζικού συστήματος και των άλλων αγορών χρήματος,
- το αναποτελεσματικό ή υποανάπτυκτο εκπαιδευτικό σύστημα,

- οι επικρατούσες ιδεολογικές αντιλήψεις και οι εξ αυτών πιέσεις και επηρεασμοί στη σκέψη και στη συμπεριφορά,
- η διαθεσιμότητα φυσικών πόρων σε μια χώρα,
- ο ρόλος του κράτους, δηλαδή η δύναμη και η φύση της επίδρασης της Κυβέρνησης, που μπορεί να αφορά βαθμούς πολιτικής ελευθερίας, όπως και την αντοχή της δημοκρατίας,
- η εξάπλωση και η σπουδαιότητα φαινομένων διαφθοράς στην πολιτική και προστασίας και η επίδρασή τους στις ακολουθούμενες και εφαρμοζόμενες πολιτικές και οικονομικές συμπεριφορές,
- το κλίμα και

- η ανωριμότητα ή η δυσλειτουργία των θεσμών

Ορισμένα πιθανά εξωτερικά εμπόδια για ανάπτυξη θα μπορούσαν να είναι:

- οι ανταλλακτικές σχέσεις με προϊόντα αναπτυσσόμενων χωρών,
- οι πολεμικές αναστατώσεις,
- οι πολιτικές εξαρτήσεις των κυβερνήσεων από ισχυρά οικονομικά κέντρα και
- οι άμεσες ή έμμεσες επεμβάσεις ισχυρότερων οικονομικά χωρών.

Εικόνα 1.11. Τα στρατηγικά ενδιαφέροντα των πλουσιότερων χωρών επηρεάζουν τους ρυθμούς ανάπτυξης των υπολοίπων.

Εκείνο που πρέπει να σημειώσουμε είναι ότι σε όλες τις χώρες, συμπεριλαμβανομένων και των αναπτυσσόμενων, υπάρχουν εσωτερικοί και εξωτερικοί περιορισμοί που λειτουργούν ως εμπόδια για περαιτέρω ανάπτυξη. Το σημαντικό είναι

όχι αν υπάρχουν περιορισμοί - γιατί πάντα υπάρχουν - αλλά αν υπάρχει περαιτέρω ανάπτυξη και με ποιους ρυθμούς επιτυγχάνεται αυτή. Δηλαδή το σημαντικό είναι, πώς και αν, σήμερα και στο μέλλον, οι περιορισμοί μπορούν να παρακαμφθούν από την κοινωνία. Επομένως η πρόκληση είναι να προσπαθήσουμε να ανακαλύψουμε πώς εκείνα τα κράτη που έχουν επιτύχει αξιοσημείωτη ανάπτυξη κατάφεραν να παρακάμψουν τους περιορισμούς κατά τη διαδρομή του χρόνου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η έννοια της ανάπτυξης είναι σύνθετη και ακόμη περισσότερο μπορεί να σημαίνει διαφορετικά πράγματα μεταξύ διαφορετικών ανθρώπων, διαφορετικών κρατών, διαφορετικών κοινωνιών. Έτσι ο ορισμός της ανάπτυξης διαμορφώνεται ανάλογα με το πώς κανείς αξιολογεί τις θέσεις των διάφορων χωρών ως προς τα δικά τους επίπεδα ανάπτυξης. Παρόλα αυτά, υπάρχει μία ευρεία, γενική τάση και συναίνεση στην αποδοχή κάποιων φανερών βασικών προβλημάτων που σχετίζονται με την έννοια της ανάπτυξης, όπως επίσης και στο ότι η ανάπτυξη είναι κάτι περισσότερο από την οικονομική μεγέθυνση. Ανάπτυξη δηλαδή σημαίνει με-

γέθυνση μαζί με αλλαγές που προσδίδουν ουσιώδεις ποιοτικές διαστάσεις στη διαδικασία της ανάπτυξης.

Η οικονομική μεγέθυνση αναφέρεται σε ποσοτικές μεταβολές και μετριέται συνήθως ως η αύξηση του κατά κεφαλήν προϊόντος ή εισοδήματος, ενώ η ανάπτυξη είναι ευρύτερη έννοια και έχει ποσοτικές και ποιοτικές διαστάσεις και συνεπάγεται διαρθρωτικές αλλαγές. Περιλαμβάνει την αύξηση του εισοδήματος αλλά και τη μείωση της φτώχειας, την εξασφάλιση τροφής, υγείας, παιδείας αλλά και ποιότητας ζωής. Συνοπτικά η ανάπτυξη προϋποθέτει τη διάχυση της οικονομικής μεγέθυνσης και την εξάπλωση των οικονομικών ευκαιριών. Η οικονομική μεγέθυνση μπορεί να είναι απαραίτητη, αλλά όχι και ικανή

συνθήκη για την ανάπτυξη.

Βασικοί συντελεστές παραγωγής είναι οι ανθρώπινοι πόροι (εργασία), οι οικονομικοί πόροι που δημιουργήθηκαν από τον άνθρωπο (κεφάλαιο) και οι φυσικοί πόροι.

Η τεχνολογία επίσης εκφράζει ένα σύνολο γνώσης και ικανοτήτων που είναι χρήσιμοι ή απαιτούνται για την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών.

Σχετικά με το επίπεδο ανάπτυξης ενός κράτους, υπάρχουν δυο μέθοδοι μέτρησης. Η μία χρησιμοποιεί ως κριτήριο το κατά κεφαλήν εισόδημα ή αλλιώς την οικονομική μεγέθυνση. Η άλλη στηρίζεται στην αντίληψη ότι η ανάπτυξη είναι πιο σύνθετο φαινόμενο, φαινόμενο ευρύτερο από την οικονομική μεγέθυνση και επομένως πρέπει να μετριέται με τελείως διαφορετικά μέ-

τρα. Έτσι χρησιμοποιεί το λεγόμενο κριτήριο των δεικτών της ανάπτυξης ή το Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης.

Ο ευρύτερα χρησιμοποιούμενος δείκτης μέτρησης οικονομικής μεγέθυνσης είναι το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ).

Ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης είναι ένας σύνθετος δείκτης που μετράει τη μέση στέρση χρησιμοποιώντας τη μακροβιότητα, τη γνώση και το εισόδημα ως τους αντιπροσωπευτικούς δείκτες για την ανάπτυξη. Ο δείκτης αυτός ως μέτρο ανάπτυξης είναι ευρύτερος του κατά κεφαλήν εισοδήματος, αφού αυτό συμπεριλαμβάνεται στον υπολογισμό του.

Οι διάφορες χώρες διακρίνονται σε αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες ή λιγότερο αναπτυγμένες χώρες.

Η διάκριση αυτή αναφέρεται μόνο στη σχετική οικονομική πρόοδο και όχι σε κοινωνικά ή πολιτιστικά στοιχεία. Μια άλλη διάκριση/ταξινόμηση των χωρών είναι σε χώρες Βορρά/Νότου. Μια συνηθισμένη επίσης ταξινόμηση είναι αυτή που χρησιμοποιεί τον όρο κόσμος. Πολλές χώρες αναφέρονται ως χώρες του πρώτου κόσμου, του δεύτερου κόσμου, του τρίτου κόσμου, του τέταρτου κόσμου κ.λ.π.

Η Παγκόσμια Τράπεζα ταξινομεί τις χώρες ανάλογα με το κατά κεφαλήν εισόδημα, σε χώρες χαμηλού, μεσαίου και υψηλού εισοδήματος.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Τι εννοούμε με τον όρο "ανάπτυξη" ;
2. Ποιες οι διαφορετικές εκτιμήσεις ειδικών για την ανάπτυξη και που αυτές συγκλίνουν;
3. Ποια η συμμετοχή των αναπτυγμένων χωρών παγκοσμίως στην αξία παραγόμενων αγαθών και των πραγματοποιούμενων εξαγωγών;
4. Ποιοι θα μπορούσαν να αναφερθούν ως οι σπουδαιότεροι παράγοντες που συντελούν την ανάπτυξη μιας χώρας;
5. Ποιες οι διαφορές μεταξύ οικονομικής μεγέθυνσης και ανάπτυξης και ποια η σχέση μεταξύ τους;
6. Ποια η επίδραση της άνισης κατανομής του εισοδήματος στην ανάπτυξη;

- 7. Με ποιες μεθόδους επιχειρείται η μέτρηση του επιπέδου ανάπτυξης ενός κράτους;**
- 8. Μπορεί να θεωρηθεί η τεχνολογία ως ένας παραγωγικός συντελεστής;**
- 9. Με ποιους τρόπους αυξάνει η παραγωγικότητα;**
- 10. Ποιοι είναι οι κύριοι χρησιμοποιούμενοι δείκτες μέτρησης του παραγόμενου αποτελέσματος μιας χώρας και τι περιλαμβάνει ο καθένας;**
- 11. Ποια συστατικά στοιχεία της ανάπτυξης εξασφαλίζουν την ποιότητα ζωής και δεν πρέπει να θυσιάζονται στο όνομα της οικονομικής μεγέθυνσης;**
- 12. Τι είναι ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης;**

- 13. Ποιες οι ταξινομήσεις των χωρών ανάλογα με το επίπεδο ανάπτυξης τους;**
- 14. Ποιοι παράγοντες εσωτερικής και εξωτερικής προέλευσης θα μπορούσαν να αναφερθούν ότι λειτουργούν ως εμπόδια για την ανάπτυξη;**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΑΝΑΠΤΥΞΗ	
1.1 Η έννοια της ανάπτυξης	15
1.2 Παράγοντες ανάπτυξης	29
1.3 Ανάπτυξη και οικονομική μεγέθυνση	31
1.4 Μέτρηση Ανάπτυξης και οικονομικής μεγέθυνσης	37
1.4.1 Οικονομική μεγέθυνση	39
1.4.1.1 Πηγές αύξησης παρα- γόμενου προϊόντος	39
1.4.1.2 Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) και το Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα ως στοιχεία μέτρησης και ανάπτυξης	46

1.4.2 Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης	53
1.5 Ταξινόμηση των χωρών ως προς την ανάπτυξη	86
1.6 Εμπόδια στην ανάπτυξη	94

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιόσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιόσημο θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α").

**Απαγορεύεται η αναπαραγωγή ο-
ποιοδήποτε τμήματος αυτού του
βιβλίου, που καλύπτεται από δι-
καιώματα (copyright), ή η χρήση
του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς
τη γραπτή άδεια του Παιδαγωγικού
Ινστιτούτου.**

**ΕΚΔΟΣΗ 2009 - ΑΝΤΙΤΥΠΑ 30.000 -
ΑΡ. ΣΥΜΒΑΣΗΣ 40/4-2-09**

**ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΕΚΔΟ-
ΣΕΙΣ Α.Ε.- ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: ΕΥΤΑΞΙΑ-
ΔΗΣ Β. - ΙΩΣΗΦΙΔΗΣ Ι. & ΣΙΑ Ο.Ε.**